



Gedachten van
verschillende predikanten,
pioniers en kerkelijk
werkers over pionieren in
de Belgische context.

PIONIEREN - EIGENTIJDS KERK-ZIJN

Brochure naar aanleiding van de studiedag pionieren

Inhoud

Inleiding: studiedagen pionieren.....	2
Pionieren: een verkenning	6
Evaluatie pionieren in Geraardsbergen.....	18
Bijdrage VPKB-studievergadering Pionieren 5/9/2017	21
Stadspredikantschap: missionair en diaconaal aanwezig in de stad.....	23
Urban Mission, wat is dat eigenlijk?.....	28
Eigentijds kerk-zijn – Plan B Denderregio.....	34
VPKB AALST OPSTANDINGSKERK: op zoek naar een missionair kerkelijk werker.....	37
Her-denken: hoe zijn we een dynamische Kerk gericht op missie?	42
Luik: vorming voor de basis.....	45

Inleiding: studiedagen pionieren

Om u voor te kunnen bereiden op de studiedag van 6 oktober 2018, ligt er voor u een samenvattend document. Het is bedoeld om u zicht te geven op de discussies die er leven als het gaat om pionieren.

In het voor- en najaar van 2017 schreven een aantal predikanten, pioniers en kerkelijk werkers elke een eigen document over pionieren. U kunt deze documenten nalezen op de website. De documenten zijn sterk contextueel geschreven, het zijn geen wetenschappelijk doordachte stukken, eerder samenvattingen van lectuur, bekommernissen die vragenderwijs of luidop denkend geformuleerd worden. Indien u de stukken leest, bedenk dan dat elk van schrijvers, schrijfsters dit gedaan heeft met het oog op de roeping van de kerk, een kerk die hen dierbaar is omdat de Heer van de Kerk hen dierbaar is.

Elk document legt eigen accenten soms. Samen gelezen zien we vier spanningsvelden waarin de discussie zich afspeelt. We hebben deze zoveel als mogelijk gegroepeerd. Toch zult u ook in de andere teksten de andere spanningsvelden terugvinden. Vooral de eerste twee items komen bijna in elk document terug.

1. Pionieren tussen re-dynamiseren van de gemeenten en nieuwe vormen van kerk-zijn; (Pionieren – ds. Leen Bosgra – ds. Marc Rugamba - Kerk-zijn herdenken, dhr. Hans Bronsveld – evaluatie pionieren)
2. Pionieren ten dienste van de kerk of ten dienste van de samenleving; (ds. Ina Koeman – Stadspredikant en Urban Mission)
3. Pionieren tussen eigenheid en samenwerking; (VPKB Aalst – ds. Eefje van der Linden - vorming)
4. Pionieren is een realiteit/maakt gebruik van de bestaande structuren – Pionieren vraagt overdenking en herdenking van diezelfde structuren; (Bronsveld - evaluatie – ds. Loos – toekomstig kerk-zijn)

Op de eerste dag (6 oktober 2018) zullen vooral de eerste drie items belicht worden. Op dag twee zal er veel aandacht gaan naar nummer vier. De issues grijpen echter op elkaar in en de vragen hierrond roepen elkaar op. Binnen de gegeven spanningsvelden zullen we als VPKB een weg moeten zoeken.

Wat is een pioniersplek?

Een pionier is verbonden aan een pioniersplek "Een pioniersplek is een vernieuwende vorm van kerk-zijn die aansluit bij de veranderende cultuur en allereerst gericht is op mensen die het evangelie niet kennen en niet (meer) betrokken zijn bij een bestaande kerk." Pionieren vindt meestal plaats in een specifieke omgeving of het heeft een meer bepaalde doelgroep op het oog. In pionierswerk luistert de werker eerst naar de mensen en probeert hij/zij de situatie waarin ze leven goed in te schatten. Hij/zij probeert een breed netwerk van contacten op te bouwen. Het is een activiteit die in een sterk gesecculariseerde omgeving probeert aansluiting te vinden. (*Bosgra - pionieren*)

Pionieren heeft als doel een nieuwe kerkelijke gemeenschap te bouwen of in elk geval mensen samenbrengt voor dat doel. Het hoeft niet direct een volwaardige kerk te zijn maar zou uiteindelijk wel toe moeten groeien naar eigen zelfstandigheid. (*Bosgra - pionieren*).

Geraardsbergen is zo'n plek. Langzamerhand groeit er iets. *"Kansen voor de kerk om zichzelf op andere manieren te ontdekken, en kansen voor de wereld om haar heen om haar in andere gestalte te zien. Een pioniersplek past immers niet zomaar binnen een kader waarover mensen al een mening hebben. Het daagt ze uit zich opnieuw te verhouden tot de boodschap van het evangelie. Dit zie ik gebeuren in Geraardsbergen. Niet dat mensen meteen staan te springen om zich aan te sluiten bij zo een plek. Maar de drempel die voor een traditionele kerk ligt, is er niet op een pioniersplek. En er ontstaat openheid, en ruimte voor relaties"*. (Bronsveld – evaluatie pionieren)

Pionieren ten dienste van de kerk of ten dienste van de samenleving:

Uit een evaluatie van de Nederlandse situatie blijkt dat het pionieren in Nederland over het algemeen de groep van 20-40 bereikt en dat de vraag om authenticiteit waarbij de kerk in dialoog treedt met de samenleving van groot belang is. (*Samenvatting Handelingen*)

Toch moet de vraag gesteld worden of het niet de roeping van elke kerk is om navolger van Christus te zijn. Elke keer is de kerk geroepen om zichzelf te worden: een na te volgen voorbeeld, in woord en daad van Jezus onze Heer en Heiland. Pionieren gooit de wezenlijke vragen over de christelijke identiteit en de toekomst van de kerk op tafel of nodigt hier in elk geval toe uit. Onderzoek uit Finland toont dan ook aan dat als je mensen wilt aanspreken, je zult moeten kunnen aantonen dat je in de praktijk christen wilt en kunt zijn. Waarbij je ook activiteiten aanbiedt die de bredere samenleving dienen. (Een kerk die niet dient, dient tot niets). Inzetten op diaconale activiteiten is daarbij van belang.

Als het dus over luisteren gaat naar de context, zal al vanaf het begin ook nadruk moeten liggen op die dienstbaarheid. Dat vraagt namelijk een bepaald luisteren namelijk naar wie luister je in de context? Het 'in liefde dienen' gaat in de eerste plaats niet om het dienen van de kerk, maar het engagement voor het Rijk Gods. Uit: (Samenvatting Handelingen Iedere kerkvorm heeft een veeleisende zending reflectie uit Katholiek Vlaanderen Liesbeth Pulinckx)

Diaconaal missionair

De uitwerking van de opdracht om missionair en diaconaal aanwezig te zijn in de stad, is in Antwerpen bijv. op telkens weer op andere manieren gebeurd. De uitwerking groeit nl mee met de veranderingen in de stad. Zo was er bv lange tijd gevangenispastoraat een van de ankerpunten, maar dat veranderde op het moment dat er een nieuw decreet kwam ivm. het aalmoezenierschap in gevangenissen.

Een stadspredikant en begeleidingsgroep verzorgt dan de verbinding van het werk in de stad met de kerken. Dat vraagt een wederzijdse betrokkenheid en communicatie die zicht geeft wat er in de stad leeft en welke diaconale vragen een uitdaging voor een stadspredikant en de kerk betekenen.

Het gaat hier niet om de vraag of een stadspredikant een pionier is, wel gaat het om de richting die door de pionier of missionair werker wordt ingezet: van "binnen naar buiten" of van "buiten naar binnen". De kerk die zich buiten haar muren zet, is nog niet verzekerd dat ze haar oren op een andere manier gaat gebruiken (zie ook Samenvatting Handelingen). Iedere kerkvorm heeft een veeleisende zending reflectie uit Katholiek Vlaanderen Liesbeth Pulinckx). Er is de andere beweging mogelijk namelijk van "buiten naar binnen"... Van de periferie naar het midden, van de rafelrand naar het keurige damasten tafelkleed. Dat is de richting van de beweging, die kerken en andere instellingen misschien veranderen kan.

Dit theologisch project van "buiten naar binnen" is niet bezig met "iets te vertellen aan iemand", niet bezig met de identiteit van de kerk of de kerkelijke gemeenschap, maar allereerst bezig met "de ander". Het is het project van luisteren, onderscheiden, bouwen van een gemeenschap met diversiteit in ras, geslacht, geloof, ... en van het vinden van de eigen identiteit vanuit die gemeenschap.

Pionieren eigenheid en samenwerking.

Pionieren in België lijkt vooralsnog alleen te gebeuren op die plaatsen waar men iets wil doen met de predikantsplaats omdat de gemeente zelf nauwelijks nog levensvatbaar is. Doordat de pioniersplek zich wil richten op mensen die het evangelie niet kennen of mensen die niet langer bij de kerk betrokken zijn, zien veel gemeente dit als een laatste kans om te re-dynamiseren.

“Het is echter de vraag of in Vlaanderen de komende decennia nieuwe kerken uit de grond kunnen worden gestampt als er maar een dynamische predikant of kerkelijk werker aan de slag gaat.” (Loos – Eigentijds kerk-zijn). Dit heeft niet alleen te maken met een verdergaande secularisatie en individualisme *“In een plaatselijke kerk waar leden de glorie-dagen hebben gekend, en nu zien dat de tijden veranderd zijn, lijken zij die invloed uitoefenen niet klaar om hun gebrek van aanpassingsvermogen in te zien.”* (M. Rugamba -Synode en être église).

Ook de pioniers voelen zich vaak in een catch 22. *“Er kunnen dan wel kansen zijn voor mooie samenwerkingen en projecten op gebied van armoede, integratie, zingeving en cultuur, maar als er ondertussen een gemeenschap is die vooral nog naar de pionier kijkt als de nieuwe dominee die de kerk weer vol moet preken, heb je daar niets aan”.* (Bronsveld – evaluatie).

Een mogelijke oplossing wordt gezocht in de samenwerking tussen gemeenten: Regio samenwerking, clustervorming, waarbij twee predikanten bijvoorbeeld drie kerken bedienen, door zondagse eredienst, het bedienen van de sacramenten, pastoraat en de voortzetting van bestuursraden, waardoor een pionier de handen vrij krijgt om als pionier, missionair/diaconaal werker, stadspredikant, de kerk gestalte te geven. Rationeel gezien lijkt dit een logische stap, de gemeenschappen reageren echter vaak emotioneel en behouden daarbij, al dan niet terecht, graag het recht op zelfbeschikking. Regelgeving vanuit de Kerkorde, het aanbieden van structuren en modellen of zelfs het verwoorden van eisen ten aanzien van samenwerking biedt mogelijkheden om de urgentie aan te geven. Naast regelgeving en structuren zal er dus ook gedacht moeten worden aan het begeleiden van dit proces om verdergaande samenwerking te laten slagen.

Werkgroep Studiedag Pionieren

Ds. Steven Fuite

Dhr. Jean-Louis Stilmant

Ds. Eefje van der Linden

Pionieren: een verkenning

Door Leen Bosgra

Inleiding

Een predikant gaat als pionier werken in een nieuwbouwwijk in Amsterdam. Hij ontdekt dat er grote behoefte is aan de opvang van pas gescheiden, gebroken gezinnen. In samenwerking met de buurtgemeenschap wordt een opvanghuis geopend. Een paar jaar later een tweede. Een groep mensen in Doetinchem komt wekelijks bij elkaar om te wandelen. Onderweg wordt er gesproken of juist gezwegen. Het einde van de tocht is een abdij waar ze een vesper meevieren. Dan keren ze terug. In Brussel zet een huisgemeente een 'Messy Church' op. Elk kind in de buurt is op zaterdagmiddag welkom en hoort dan een Bijbelverhaal, in gezelschap van een ouder. Daarna gaat de groep samen eten. Het zijn drie willekeurige voorbeelden van pionierswerk.

Ook in de VPKB heeft de pionier zijn intrede gedaan. In Geraardsbergen, Oostende en Aalst is er één aangesteld. Het zijn kerkelijke werkers met een missionaire opdracht: probeer de vlam van Gods liefde brandende te houden onder de mensen. De pioniers hebben de vrijheid om die vorm van kerk-zijn te vinden die past bij hun specifieke omgeving. Het is mooi en moeilijk werk en er is nog weinig over te zeggen of hun inzet resultaten afwerpt. Als we daar al van mogen spreken. Ook andere gemeenten worden nieuwsgierig en kijken over de schouder van de pionier mee. Is dit misschien een manier van werken die de kerken een kans geeft voor de toekomst?

Maar er worden ook vragen gesteld, bijvoorbeeld of het pionieren voor België wel geschikt is en of het bij onze kerken past. Wat kun je wel en niet van deze mensen verwachten en hoeveel vrijheid hebben ze? We verkennen hier de gedachten achter het pionierswerk en plaatsen die in de Belgische context.

Een definitie

Een veelgebruikte definitie, die we bijv. bij de PKN in Nederland aantreffen, is: "Een pioniersplek is een vernieuwende vorm van kerk-zijn die aansluit bij de veranderende cultuur en allereerst gericht is op mensen die het evangelie niet kennen en niet (meer) betrokken zijn bij een bestaande kerk."¹

In Engeland heeft men de definitie helemaal tot op de kern teruggebracht: "Fresh Expressions are new forms of church that emerge within contemporary culture and engage primarily with those who don't 'go to church'".²

Ook de EKD in Duitsland hanteert hetzelfde type omschrijving.³

¹ Zie: <https://www.protestantsekerk.nl/themas/missionair-werk/pionieren/orientatie>.

² Zie: <http://freshexpressions.org.uk/about/what-is-a-fresh-expression/>.

³ Zie: <http://a-m-d.de/gemeindepflanzen/grundinformationen/>.

Deze beschrijvingen hebben drie kenmerken gemeen. Allereerst is pionieren een uitdrukking van de **missionaire opdracht** van de kerk. Het bekend maken van het evangelie in woord en daad hoort bij de gemeente en de dienst in navolging van Jezus is wezenlijk. Iemand die begint met pionieren doet dat vanuit een **visie** op wat voor hem of haar de kern van het christen-zijn is, een visie die ruimte laat voor de verantwoordelijkheid voor anderen.

Het tweede kenmerk is dat pionieren altijd als doel heeft aan een **nieuwe kerkelijke gemeenschap** te bouwen of in elk geval mensen samenbrengt voor dat doel. Die gemeenschap begint met **een team**, dat het hele project draagt, maar dat is gericht op groei. Het hoeft niet direct een volwaardige kerk te worden en deze kan nog lang gebonden blijven aan een 'moederkerk', maar het is een vorm van kerkplanting. Het woord verwijst naar een **proces** van jaren, waarin er tijd is voor ontkiemen, planten en groeien.

De derde eigenschap is dat dit soort kerkelijk werk **contextueel** is. Pionieren vindt meestal plaats in een specifieke omgeving of het heeft een meer bepaalde doelgroep op het oog. In pionierswerk luistert de werker eerst naar de mensen en probeert hij/zij de situatie waarin ze leven goed in te schatten. Hij/zij probeert een breed netwerk van contacten op te bouwen. Het is een activiteit die in een sterk gesecculariseerde omgeving probeert aansluiting te vinden.

De kerk anders

Een pionier in België kan o.i. het beste werken volgens het model van de open, luisterende houding. Hij/zij communiceert en verkondigt niet in de eerste plaats. Hij leeft zich in in mensen en hun leefwereld. Pas daarna verkent de pionier met mensen die hij bereikt de mogelijkheid van gemeenschapsvorming en discipelschap. Het model is bijv. beschreven bij Fresh Expressions en als volgt in schema gebracht⁴.



⁴ Zie: <http://www.freshexpressions.org.uk/guide/essential/whatare>.

We tekenen erbij aan dat de laatste fases misschien niet altijd bereikt zullen worden. Als er geen zelfstandige kerk, maar wel een levende christelijke groep ontstaat, die in een open relatie staat met de 'moederkerk', dan is dat wellicht voldoende. Pionieren kenmerkt zich door een zekere onvoorspelbaarheid over het verloop. Verderop zullen we dat uitwerken.

De houding van luisteren voordat men spreekt kan verrassende resultaten opleveren. Heel verschillende initiatieven zijn vaak het gevolg, variërend van buurtopbouwwerk naar meditatieve bijeenkomsten of wandelingen. Op de verschillende genoemde websites zijn allerlei concrete projecten⁵ beschreven, die een indruk geven van de mogelijkheden. Duidelijk wordt dat het steeds 'de kerk anders' laat zien. En nauw aansluitend bij het hedendaagse leven. Sterker: in overleg met de mensen aan de basis.

In het korte overzichtswerkje van de PKN werden voorheen negen kenmerken voor pionieren genoemd. Kennelijk voelde men dat als een overbelasting. In een tweede uitgave werd het eenvoudiger. Opvallend is ook de verschuiving van structuur en visie naar persoonlijke motivatie. Men spreekt nu van vijf kenmerken die een pioniersplek kenmerken. Die kenmerken gelden in eerste instantie voor een pioniersteam. Als er een pionier wordt benoemd (wat lang niet altijd het geval hoeft te zijn) verandert er een en ander, vanwege de verschillende functies.

De kenmerken van een pioniersplek:

- Vernieuwende vormen
- Voor rand- en buitenkerkelijke mensen
- Afstemming op de context
- Werken vanuit gedeeld geloof
- Duurzame gemeenschapsvorming

De kenmerken van een pionier:

- Geloof om te delen
- Aansluiten op de context
- Bouwen van een team
- Persoonlijke motivatie
- Initiatiefrijk, ondernemend

Kerkplanting, bezwaren

Pionieren is een vorm van kerkplanting. Een traditie die al sinds het begin van de zendingsarbeid door Paulus in de kerk bestaat en die in verschillende perioden van de geschiedenis weer een nieuwe impuls kreeg. De term schrikt veel mensen nogal af.

⁵ Zie: <http://www.lerenpionieren.nl/praktijkverhalen/> en <http://www.freshexpressions.org.uk/stories>.

Moeten we werkelijk weer nieuwe kerken gaan stichten? Is dat niet achterhaald? Drie motieven om het niet te doen kunnen genoemd worden.

Secularisatie

Kerkplanting in een tijd van teruggang past eigenlijk niet meer. De Europese context geeft een dramatisch verloop van het leven van de kerken te zien. Er is geen zicht op enige verandering in die situatie, als lijkt de teruggang zich enigszins te stabiliseren. Het zou een illusie zijn om te denken dat nieuwe kerken zouden helpen de cultuur te veranderen. Eerder zou je aan een kwalitatieve verbetering moeten denken. We zijn een minderheid geworden en daar zullen we onze kracht in moeten zoeken. De tijd van de volkskerken is voorbij⁶.

Oecumene

In een tijd van terugloop zou je eerder van kerken verwachten dat ze gingen samenwerken en de beste elementen van de tradities verenigen. Een kerkstichting bestaat in Europa al te vaak uit een overstap: van de ene kerk naar de andere. Dat idee zouden we niet meer moeten nastreven. We erkennen dat er soms grote spanningen tussen de ene geloofsrichting en de andere kunnen bestaan, maar daarmee is een concurrentieverhouding niet gerechtvaardigd.

Dichtheid van kerken

Europa is bezaaid met kerken. Alleen al het simpele feit dat er in alle steden en dorpen kerken staan, met evenzoveel of nog meer gemeenschappen, doet de vraag rijzen of meer gemeenschappen nog wel nodig zijn. Kerkplanten is iets voor landen in Afrika en China. Het ligt voor de hand om hier eerder te denken aan minder kerken en aan de verbetering van de kwaliteit van gemeenten en parochies.

Ondanks deze bezwaren willen we de pionier toch een kans geven. Dat hangt samen met het gegeven dat kerkplantingen van heel verschillende aard kunnen zijn en er nauwkeurig gekozen moet worden.

Soorten kerkplanting

In zijn nieuwste boek⁷ laat Stefan Paas een voorzichtig positief geluid horen om kerkplanting te aanvaarden als een kans voor de kerk, ook de Europese. Hij is tegelijkertijd sceptisch. Dat komt omdat hij sommige vormen van kerkplanting niet echt meer van deze tijd vindt. Paas maakt een helder onderscheid maakt tussen drie soorten kerkplanting.

⁶ Zie ook: S. Paas, *Vreemdelingen en priesters*, Zoetermeer, 2015, hoofdstuk 3, pag 124: "We zullen dus op zoek moeten naar een missionaire spiritualiteit, theologie en praktijk die de christelijke minderheid in Europa motiveert en toerust om hoopvol zending te bedrijven, zonder veroveringsoptimisme."

⁷ S. Paas, *Church Planting in the Secular West*, Wim b. Eerdmans Publishing Co., 2016. Het is één van de laatste werken van deze toonaangevende missioloog en kerkplanter. In het vervolg van het beschrijvende gedeelte zal ik regelmatig van de inzichten in dit boek profiteren.

Kerkplantingen ontstaan in de geschiedenis uit drie motieven: **confessionele zuiverheid**, de wil om **numeriek te groeien** en **innovatie**.

Kortom, er zijn drie verschillende redenen om met een jonge kerk te beginnen. Je wilt betere kerken, meer kerken of nieuwe kerken. Paas wijdt heel wat bladzijden aan nummer 1 en 2, maar in feite ziet hij voor de Europese situatie nummer 3 als de beste optie. Dat wil echter niet zeggen dat hij de andere motieven helemaal afwijst.

Beter

Wij als protestanten zijn voortgekomen uit het verlangen naar een betere kerk. Aanvankelijk wilde Luther de katholieke kerk hervormen om de zuiverheid van het geloof te bewaren. Confessionele verschillen kunnen echter leiden tot diepe breuken, weten we inmiddels. Dat is binnen het protestantisme des te meer gebleken. Paas ontkent niet het belang van confessionele zuiverheid, maar kiest er, begrijpelijkerwijs, niet meer voor in deze tijd. De kerk verliest er haar geloofwaardigheid door.

Om te ontkomen aan de verleiding om opnieuw met dwingende confessionele regels te werken, maakt hij een onderscheid tussen 'credo's' en 'confessies' (*creeds and confessions*). Beide zijn ontstaan in een situatie waarin de kerk in een proces van waarheidsvinding terecht kwam, vaak door een conflict. De daarin ontstane confessies zijn echter te lokaal (zelfs te provinciaal) en te historisch gebonden om als absolute maatstaf te kunnen dienen. Het zijn goede en waardevolle 'leermodellen', om te zien hoe men in de eigen tijd in de context moet leren denken. Daarbij moet men eerder aan een minimum aan geloofswaarheden denken dan aan een maximum. Maar ze mogen geen aanleiding meer zijn om nieuwe kerken te stichten. De diversiteit in de protestantse kerken kan eerder als een winst dan als een verlies worden beschouwd.

Meer

In evangelische kringen is nogal eens de overtuiging ontstaan dat het stichten van nieuwe kerken een voorwaarde om goed kerk-zijn is. Die gedachten vinden we met name in de Amerikaanse context. Paas benadert die gedachte nogal kritisch. In zijn nauwkeurige analyses maakt hij duidelijk dat de Europese kerken in feite niet zoveel achter blijven bij Amerikaanse groeimodellen. Het motief om steeds maar weer met een jongere, nieuwe kerk te beginnen berust meestal op de opvatting dat jongere kerken actiever zijn.

Voor de Europese context, en zeker voor de Belgische situatie, is het maar een enkele keer denkbaar dat er een nieuwe kerk wordt gesticht in een gebied met veel christelijke gemeenschappen. We denken dan met name aan de migrantenkerken, die voor België vaak de groeikerken zijn. Ook in een enkel nieuwbouwwgebied zou een nieuwe kerk gerechtvaardigd kunnen zijn.

Een nieuwe kerkplanting veronderstelt vaak dat een kerk van ongeveer 50 leden het ideale aantal is. Grotere gemeenten zouden kunnen splitsen. Ik geloof zeker dat 50 mensen voldoende is, maar zie geen reden om hier een gouden maatstaf te hanteren.

Voor België (zeker voor de protestantse kerken) kunnen we deze discussie laten rusten. Zelden zijn onze kerken groter dan 50 leden.

Nieuw

Innovatie is nodig voor de kerken in Europa. Dat vindt niet alleen Paas, dat is een inzicht dat in gesecculariseerde gebieden allang bestaat. Innovatie hoeft niet uitsluitend van pioniersinitiatieven te komen. Er zijn genoeg actieve gemeenten die een deel van hun energie wijden aan vernieuwende activiteiten. Men houdt daarbij altijd rekening met de context. Zie bijv. het boekje met initiatieven dat in België is uitgegeven.⁸

Maar in een aantal gevallen kan het beginnen aan een nieuwe kerkplanting wel degelijk een goede pioniersgemeente opleveren, wel of niet onder leiding van een aangestelde pionier. Regelmatig zien we overigens ook dat een predikant voor de helft van diens tijd werkt aan een pioniersproject en voor de andere helft een bestaande gemeente dient.

Pionieren in een gebied waar weinig meer van de kerk te zien is, is niet gemakkelijk. Men moet veel ervaring en deskundigheid opbouwen en men kan nooit helemaal kopiëren wat een ander doet. In de meeste gevallen heeft een pioniersplaats een sterk plaatselijk karakter: de omstandigheden en de mensen die je wilt bereiken zijn medebepalend voor het verloop. Belangrijk is dat een gemeente of een pionier goed weet waar hij/zij mee bezig is en waar men heen wil.

Pioniersplekken, een indeling

Onder pionieren verstaan we hier dus een vorm van kerkplanting die zich met de vernieuwing van de kerk inlaat. Het probeert de kerk toekomst te geven door de gemeente in de hedendaagse werkelijkheid vorm te geven. Maar waar bestaat het in de praktijk in? Wat is het onderscheidende van pionieren?

Dat hangt af van de wijze waarop men pioniert. Opnieuw keer ik terug tot het boek van Paas⁹. Deze maakt een onderscheid in drieën: pionieren als het zoeken naar een vrijhaven, pionieren in een experimentele laboratoriumvorm en pionieren als broedkamer. In de praktijk zijn die onderscheiden soms minder gemakkelijk te maken dan in theorie. Ze lopen vaak in elkaar over.

⁸ 10 ideeën voor een open kerk, uitgegeven in 2015, door de Werkgroep Missionaire Gemeenteopbouw.

⁹ Idem, hoofdstuk 4.

Vrijhavens

Vrijhavens zijn ruimtes waar groepen zich toewijden aan hun ideaal, hun opvatting van gemeente-zijn. Dat gebeurt in een zeker isolement, maar dat wil niet zeggen dat ze buiten de wereld komen te staan. In pionierstermen zijn het de monastieke groepen: die gemeenschappen die zich sterk richten op het vieren in een kring die zich sterk met elkaar verbonden weet. Ze delen een engagement dat ze misschien in de kerk niet konden vinden.

Toch bedoelen ze het niet als een vorm van bescherming alleen, eerder een 'centrum van research'. Met hun inzet willen ze de kerk van binnenuit vernieuwen.¹⁰

Laboratoria

Laboratoria hebben ook een eigen ruimte nodig, maar streven er juist naar om heel verschillende mensen bijeen te brengen. In het nadenken over nieuwe vormen van kerk zijn bouwt men dus ontmoetingen en confrontaties in. Niet om alleen maar een dialoog te voeren, maar om elkaar te inspireren. In de kerk kun je dan denken aan gelovigen van allerlei kleur en snit, die gedeelde waarden opzoeken en een gezamenlijk project bedenken.

Een radicalere vorm hiervan is het samenkomen van christenen en niet-christenen, hybride gemeenschappen. Paas noemt in zijn boek de beweging 'Stroomwest'¹¹ in Amsterdam, een samenwerking tussen kunstenaars en een predikant. Ze delen behalve de passie voor kunst een gezamenlijke interesse in Jezus.

Ook in Vlaanderen bestaat er een mooi voorbeeld van, georganiseerd door de katholieke kerk in Dilbeek: het project 'Brandend Geduld'¹² rondom het kerkje van Sint Anne Pede (de zg. Breugelkerk). Hier gaan samen: een pastoor, een eventplanner, een groep Vlaamse kunstenaars, musici en theatermakers. Het resultaat is een prachtig Breugelfeest, waar het hele dorp van mee geniet.

In feite is elke contextuele aanpak een laboratoriumvorm, omdat ze zich opent voor een omgeving, die merendeels van de kerk zal zijn vervreemd, maar bereid is een gezamenlijk belang te ontdekken of een gedeelde interesse te ontwikkelen.

Broedplaatsen

Broedplaatsen zijn de activiteiten van een organiserende kerk of kerkelijke gemeenschap die een nieuwe kerkvorm uitproberen. Die experimenten kunnen zowel vrijhavens als laboratoriumvormen zijn. Het gaat hier om de wijze van organiseren.

¹⁰ In België zou men de *Unio Reformata* kunnen zien als een vrijhaven, zeker als ze transparant en open zou blijven. Het is wel meer een studie- dan een viergemeenschap, zo is de eerste indruk. Maar de intentie is een goede invloed in de richting van de kerk uit te oefenen. Zo gezien is er ook weer geen reden om er al te krampachtig op te reageren.

¹¹ Zie de website: <http://www.stroomwest.nl/>

¹² Zie de website: <http://brandendgeduld.eventplus.be/>

De werkplaatsen zijn bewust opgezet door een kerk om al doende ervaring op te doen met 'anders kerk zijn'. Er wordt in principe ook een budget voor uitgetrokken. De kerk vertrouwt daarbij op de creativiteit van groepen mensen die enthousiast worden voor een bepaald idee, dat aansluit bij de omgeving. Men moet zich vrij voelen om nieuwe wegen te gaan. Maar er is ook een vorm van toetsing, die nagaat of het experiment voldoet aan de normen.

Meestal moet het experiment herkenbaar zijn wat betreft de geloofsovertuiging en het moet in een open relatie staan met een gemeente die het draagt en ondersteunt. Verondersteld wordt dat het nog altijd een vorm van zending op onbekend terrein is en dat er van gemeenschapsvorming sprake is. Met andere woorden: een pioniersplek.

De risico's daarvan zitten ook in die verbondenheid met de organisatie van de kerk. We zagen al dat te veel controle over pionieren niet gewenst is. Maar het is moeilijk te vermijden. Van de pionier wordt verwacht dat hij een evenwichtskunstenaar is, iemand die goed kan bemiddelen tussen de 'oude' gemeente en de nieuwe. Paas spreekt over het bijna onmogelijke huwelijk tussen instituut en pionierswerk, waarin beide voor een uitdaging staan.

Controle en planning

Van belang is dat er bij het pionieren niet teveel wordt gepland en verwacht. Het kan op twee manieren misgaan. Als een pioniersproject wordt ontworpen met veel wetenschappelijke of beproefde modellen of op grond van ervaringen elders, dan is er van **horizontale planning** sprake. Planning beoogt succes. Dat kan niet alleen verlamdend werken, het doet ook tekort aan het contextuele karakter van pionieren. Pionieren, zoals wij het ons hier voorstellen, berust op een zorgvuldig onderzoek en veel contacten. De omgeving bepaalt het karakter en de betrokken mensen ter plaatse vormen de basis. De initiatief-nemende-kerk accepteert, dat ze niet veel controle uitoefent en laat vrij.

Verticale planning is een ander type controle. Ze verwacht een theologische uitkomst, een gemeenschap met een voorspelbare overtuiging en kopieerbaar kerktype. De kerk moet het aandurven dat er een gemeenschap groeit die anders is dan de oorspronkelijke. Met andere woorden: de uitkomst mag een open karakter hebben. Pionieren is werken op hoop van zegen. Zeker binnen een laboratoriumvorm is het moeilijk van tevoren te zeggen wat eruit komt.

Het is van belang dat een pioniersplek gedragen wordt door voldoende betrokken mensen. Zij zoeken in de gegeven context naar de mogelijkheden. Het team dat de kern vormt van het pionierswerk is de drager van het project. Een pionier is daar dikwijls de voortrekker in.

De rol van de organiserende kerk blijft echter van belang. In de Belgische situatie is de oude moederkerk vaak de basis van een pioniersproject. Het is de z.g. zendende kerk. Als die niet meer voldoende steun kan geven zou een genabuurde kerk of een oecumenisch verband de verantwoordelijkheid op zich kunnen nemen. De taak van deze kerk is: inspireren, kritische vragen stellen en faciliteren, als daarvoor mogelijkheden zijn. Royaal de ruimte bieden is het beste.

Niet er bovenop zitten, maar ook niet loslaten. Ofwel een begeleiding in de trant van: 'Hold them lightly'.¹³

Identiteit

Maar verliest de kerk haar identiteit op die manier niet? Die vraag moet je ook stellen, vindt Paas, en hij niet alleen. De kerk mag niet instrumenteel worden of in dienst staan van belangen buiten de kerk, zo luidt de waarschuwing van Paas. Als ze vernieuwt zal ze ook *iets* moeten vernieuwen, iets dat vooraf gegeven was en al een traditie had. Men kan de kerk zien als een middel voor de humanisering van de wereld, maar dat mag niet haar definitieve functie worden. Dan heeft de agenda van de wereld die van de kerk bepaald. Wij zijn in, maar niet van de wereld, is zijn motto. Overigens kan die vorm van aanpassing zowel ter linker als ter rechterzijde van de kerk plaatsvinden, vindt hij. Evangelische christenen zijn in staat de liberale markt feilloos te kopiëren. Dan komt de kerk vooral in dienst van het individu, draagt ze bij aan het succes van een persoon of wordt beoordeeld op haar relevantie voor de samenleving. Maar wat mensen erin zoeken of vinden hoeft nog niet de kern van de kerk te zijn. De kerk zal dat zelf moeten zeggen, met andere woorden ze zal haar eigen kerk-zijn waarde toe moeten kennen.

Een van de duidelijkste voorbeelden van deze opvatting, dat de kerk eerst moet bestaan voordat ze zich vernieuwt, is Erik Borgman¹⁴. Hij vindt het van belang dat de kerk zich bewust blijft van haar functie, haar boodschap van Gods liefde, van de heilige ruimte van een kerkgebouw en van de gemeenschap die dat alles belichaamt. De kerk moet haar schatten bewaren! Wel benadrukt hij dat we tegenwoordig niet meer kunnen samenkomen zonder tegelijk het gesprek met anderen te voeren. En ik denk dat hier ook de moeilijkheid van zijn betoog ligt. De confrontatie met de cultuur om ons heen en met de mensen die in die andere wereld wonen laat de kerk mogelijk niet onberoerd en verandert ons diepgaand, ook vanbinnen. Ze verandert mogelijk onze opvatting over de kerk en het geloof. De kerk is er niet alleen, ze neemt ook deel aan een geschiedenis.

Paas vindt in elk geval een minimale identiteit genoeg. Een pioniersgemeente zou een plaats moeten zijn waar het getuigenis aangaande Christus klinkt en waar hij wordt gevolgd door zijn leerlingen. Maar ook hier zit een probleem. Wat houdt het getuigenis precies in? En hoe is men in de huidige context een goede volgeling van Jezus? In de omschrijving zit al een grote mate van openheid. De vraag naar de identiteit kan misschien alleen maar in een context duidelijk worden en niet voorafgaande aan alles. Mensen hebben dan ook altijd al heel divers gedacht over de kernen van hun geloof.

¹³ Zie: Op hoop van zegen, Ontwikkelingen, geleerde lessen en uitdagingen na acht jaar pionieren, 2017, <http://www.lerenpionieren.nl/ophoopvanzegen/>.

¹⁴ Zie: Erik Borgman, Waar blijft de kerk, Adveniat Geloofseducatie B.V., 2015. Zie ook de inleidende woorden die hij bij elk hoofdstuk heeft uitgesproken: https://www.adveniat.nl/webwinkel/404/waar_blijft_de_kerk_gedachten_o

Urban Mission

Hoort het bijvoorbeeld ook tot de identiteit van de kerk om te kiezen voor de zwakkere? Met andere woorden: moet de identiteit van de kerk niet juist buiten de kerk, meer dan in de kerk worden gezocht? Ofwel: dient de kerk in feite niet het heil van de wereld?

Daarmee komen we terecht bij de mensen die in België sterk geïnspireerd zijn door de 'Urban Mission'. In feite zijn zij de pioniers avant la lettre, alleen op een zeer uitgesproken manier.

Ina Koeman beschrijft in haar artikel deze beweging als volgt: "Het belangrijkste kenmerk van het Urban Mission werk is dat mensen in de marge van de samenleving, die in hun bestaan bedreigd worden centraal staan. De pastores en vrijwilligers van het netwerk hebben geleerd door hun presentie op straat, in een ontmoetingsruimte of bij mensen thuis, betrouwbaar en nabij te zijn."

Het gaat hier om een diepe solidariteit met armen, vluchtelingen en kansarme groepen. De oorzaak van hun armoede wordt niet in de eerste plaats bij de mensen zelf gezocht maar is een consequentie van onze vrije markt-samenleving, waarin armoede zelfs 'functioneel is'. Urban Mission benadert mensen 'van de tafelrand', niet als diaconaal hulpbehoevend, maar als gesprekspartner. Het gaat erom mensen te ondersteunen, die op zoek zijn naar een 'nieuwe identiteit', niet om een nieuwe kerk of iets dergelijks. Bijbelverhalen krijgen in deze aanpak soms een tegendraadse betekenis en dat is ook nodig, omdat "de oude zekerheden niet meer geloofwaardig zijn"¹⁵. Het doel van deze solidariteit ligt niet meer de kerk zelf, maar in een verandering van de samenleving. De vraag is dan uiteraard: is dat een legitieme uiting van de kerk of betekent het een verdwijning van de kerk ter wille van een evangelisch getuigenis?

Paas zal op deze vraag antwoorden, dat wie de maatstaf van de kerk buiten de kerk zoekt, namelijk in de humanisering van de wereld, haar tot sprakeloosheid veroordeelt. Dat is nog maar de vraag. Ik denk dat de Urban Mission werkers zich juist geïnspireerd weten door Jezus, die ondubbelzinnig voor de solidariteit met de zwakkere koos. Zij beleven de identiteit van de kerk juist zodra ze niet meer voor het belang van de kerk zelf strijden. Tegelijk werkt de stadspredikant in sterke verbondenheid met de kerk¹⁶, dus zo afstandelijk is die relatie ook weer niet. Het is werken namens de kerk, maar niet in het belang van de kerk. Zo paradoxaal is het.

In die paradox zal de pionier het tenslotte ook moeten uithouden. Hij/zij opereert vanuit een traditie met een eigen verhaal, maar merkt dat buiten de gemeente die traditie en dat verhaal min of meer vergeten of vervangen zijn. Tegelijk wil hij opnieuw de aansluiting zoeken bij die werkelijkheid. Dat maakt het werk onzeker wat de afloop betreft. Op zijn minst zal de kerk moeten aanvaarden dat veel van wat voor haar vanzelf spreekt in een seculiere omgeving allemaal opnieuw begint.

¹⁵ Zie in dit rapport: Ina Koeman, *Urban Mission, wat is dat eigenlijk?*

¹⁶ Zie het artikel (ook in dit rapport) van Ina Koeman over haar werkzaamheden.

In België

Pionieren in België komt langzaam op gang. Het zit grotendeels nog in een 'zoekende' fase, zo signaleert de pionier in Oostende, die mij in verband met dit rapport schreef.¹⁷ Zijn taak bestaat erin om nieuwe wegen te verkennen in een cultureel klimaat van ontkerkelijking en ten overstaan van een "negatieve houding ten aanzien van christelijke zingeving". Er zal gezocht worden naar een christelijke presentie in Oostende, die niet noodzakelijk aan de eisen van een klassiek kerkmodel hoeft te voldoen.

Tegelijk zal er gestreefd worden naar een soort 'herstart' van de kerk. De missionair werker constateert hier dat een typische trek van het pionieren hier in feite mist: zich richten op mensen die het evangelie niet kennen. Hij constateert vervolgens dat er in de erediensten, die in een katholieke kapel plaatsvinden, vooral ontevreden katholieken zitten. In feite zien we hier alle spanningen in het pionierswerk verwoord.

Hoe het pionierswerk zich in België ook zal ontwikkelen, we hebben met tenminste vier typisch Belgische kenmerken te maken, die het karakter mede zullen bepalen.

1. Als er ergens een pionier benoemd wordt is dat in de regel op de plaats van een predikant in één van de VPKB-gemeenten, die voorheen die gemeente bediende. Het gaat erom die predikantsplaats een nieuwe functie te geven. Toch staat hij/zij nooit helemaal los van de oude gemeente, die heeft besloten post ter beschikking te stellen. Het systeem van salariëring en aanstelling in België brengt dat nu eenmaal met zich mee.

2. De mogelijkheden van de VPKB zijn, als kleine kerk, aan zekere grenzen gebonden. Training en facilitering van pioniers zal moeilijker liggen dat in de landen om ons heen. Onderling zullen de pioniers door een hechte samenwerking veel kunnen bereiken en ze kunnen elkaar inspireren. Daar hebben ze overigens al een begin mee gemaakt. Ook de Commissie Ambten zou hier een opbouwende rol in kunnen spelen, of een andere werkgroep. Verder kan er gebruik gemaakt worden van de mogelijkheden die de PKN in Nederland biedt.

3. België is een katholiek land en katholieke gebieden behoren tot de moeilijkste terreinen voor een pionier. Ook in deze kerk zien we een sterke leegloop, maar in de gewoonten en rituelen blijft de volkskerk nog lange tijd levend. Bovendien beweert vrijwel niemand meer, dat protestanten het beter weten dan katholieken. Integendeel, wederzijds is er respect gegroeid voor de tradities van de ander en de oecumenische gedachte is gemeengoed geworden. Ook aan evangelische zijde zijn er heel wat kleine gemeenschappen, die men niet kan negeren. Pioniers kunnen daardoor onmogelijk de rol van concurrent spelen. In dat kader doen ze er verstandig aan zoveel mogelijk samen te werken met andere kerkgemeenschappen.

¹⁷ In Oostende werkt momenteel Andries Boekhout, In Geraardsbergen Hans Bronsveld en in Aalst zal binnenkort Tom Schepers beginnen. In andere plaatsen wordt een pionierspost voorbereid.

4. Het lijkt erop dat de door de kerk aangestelde pionier in België nog meer dan elders de kunst van het evenwicht moet verstaan. Hij/zij moet alle vrijheid nemen om te experimenteren, maar moet tegelijkertijd rekening houden met de oorspronkelijke gemeente, met de landelijke kerk en met de staat (nationaal en lokaal) die zijn werk uiteindelijk zal moeten bekostigen.

Evaluatie pionieren in Geraardsbergen

Door Hans Bronsveld

Wat volgt is een evaluatie van bijna 4 jaar pionierswerk in Geraardsbergen, met het doel een zinvolle bijdrage te doen aan de voorbereiding van een studiedag rond pionieren, georganiseerd door de synodale raad van de VPKB. Dit verslag vertrekt steeds vanuit de zeer specifieke context en concrete praktijk van Geraardsbergen.

Pionieren is niet hét antwoord op alle uitdagingen van onze tijd, maar zeker een weg met vele kansen. Kansen voor de kerk om zichzelf op andere manieren te ontdekken, en kansen voor de wereld om haar heen om haar in andere gestalte te zien. Een pioniersplek past immers niet zomaar binnen een kader waarover mensen al een mening hebben. Het daagt ze uit zich opnieuw te verhouden tot de boodschap van het evangelie. Dit zie ik gebeuren in Geraardsbergen. Niet dat mensen meteen staan te springen om zich aan te sluiten bij zo een plek. Maar de drempel die voor een traditionele kerk ligt, is er niet op een pioniersplek. En er ontstaat openheid, en ruimte voor relaties.

Waar mogelijk proberen we te vertrekken bij de kansen en noden die we tegenkomen. Gewoon onderweg gaan met de mensen die je tegenkomt, op zoek naar leven, en daarbij zoekend naar de rol van geloof.

In de eerste periode heb ik me voornamelijk gericht op het leren kennen van de stad, van wat er is, van de mensen die er zijn. In een tweede periode zijn we sommige activiteiten gaan opzetten. Sommige van deze zijn alweer opgehouden te bestaan, andere activiteiten gaan nog steeds door, met succes.

Leerpunt: verwacht niet dat elk creatief of goedbedoeld idee ook zal werken. Stappen, vallen en opstaan is de praktijk. Durven proberen, ook als je al weet dat het kan falen.

Een belangrijke peiler in wat wij zijn gaan doen in Geraardsbergen is werk rond cultuur/creativiteit. Er is ondertussen tweemaal per week een open atelier. Mensen komen onder andere schilderen en tekenen. Dit was niet direct een succes. Het heeft even geduurd, maar nu is er een mooie groep, en een redelijke bekendheid daarvan in de stad. Meestal wordt er vrij gewerkt, maar soms ook rond een thema in voorbereiding van een tentoonstelling. Een thema rond zingeving is een uitdaging, omdat op één na, alle creatievelingen niet christen zijn. We hebben al eens rondom een ecologisch thema gewerkt (junk-art) maar nu kijken we uit naar november. Dan organiseren we een tentoonstelling rondom het leven van Jakob zoals we dat vinden in Genesis. Tof, omdat mensen met deze achtergrond dat zien zitten. Interessant om te zien wat ze er dan mee doen. Wat gebeurt er als je zo een Bijbels verhaal niet laat interpreteren door een dominee maar door kunstenaars met allerlei verschillende levensvisies?

Vanuit het één komt het ander voort. Door dit atelier zijn er dan weer contacten met andere organisaties, waaronder ook één die werkt met immigranten. Nieuwe Belgen die bijvoorbeeld al tweemaal op bezoek waren om kennis te maken met onze werking, en zelf het penseel eens in de hand te nemen. In september verzorgen we dan ook weer de kunstzinnige bijdrage aan het jaarlijkse multiculturele festival van de stad.

Leerpunt: wil niet te veel in één keer. Begin bescheiden. Te veel in één keer willen doen zorgt dat je alles misschien half doet.

Hoe meer je half doet, hoe meer er mislukt. Hoe meer er mislukt, hoe meer je ontmoedigd raakt. Uit dat ene kan weer het andere voortkomen, en als dat op zijn tijd gebeurt, kan je beter inschatten of het haalbaar is.

Er zijn aspecten van de pioniersplek in Geraardsbergen waar we met grote dankbaarheid naar kijken. Er gebeuren mooie dingen. Dingen die ons hoop geven. Reden om met vertrouwen naar de toekomst te kijken.

Belangrijk in die toekomst is dat het pionieren niet enkel een activiteit is van een professional, maar deel is van een (nieuwe) christelijke gemeenschap die wordt opgebouwd in dit werk. Alleen dan is er lokaal toekomstperspectief. In de tijd die achter ons ligt sinds het begin van dit werk, is er nog geen focus gelegd op het bouwen van zo een gemeenschap. De bouwstenen van die gemeenschap zijn immers mensen, en die moet je wel eerst leren kennen en mee onderweg gaan.

We zijn nu in Geraardsbergen op een punt aangekomen waar we daar steeds meer over bezinnen. In de volgende periode zullen we meer aandacht geven aan het uitnodigen van mensen om op de één of andere manier met ons mee te reizen. Niet of ze kerkbanken willen vullen. Wel meer dan elkaar zo af en toe spreken. Niet direct uitnodigen met ons mee te doen, maar wel om gemeenschappelijke verlangens te ontdekken, en elkaar uit te dagen een andere bril op te zetten.

Het is zeker niet zo dat Geraardsbergen het schoolvoorbeeld is van hoe pionieren nu precies moet worden aangepakt. Zeker rondom de ideale randvoorwaarden die wenselijk zijn op een pioniersplek valt wat aan te merken. Deze aanmerkingen, die volgen, zijn niet bedoeld als ontmoediging om te beginnen met pionieren, maar belangrijke aandachtspunten die een groot verschil maken in het toekomstperspectief van de pioniersplek naarmate ze beter worden gerealiseerd.

Zonder kerkenraad moest ik worden begeleid door een begeleidingscommissie. Een goed idee, maar helaas in het geval van Geraardsbergen te haastig of met te weinig aandacht uitgevoerd. In de commissie zetelden 8 mensen. Hoewel dit op papier dus dik in orde was, bleek het toch vooral enkel dat te zijn: een kwestie van papier. Het bleek al snel dat op 3 mensen uit deze commissie na, de meesten niet betrokken waren bij het project op enige manier. Soms ook gewoon omdat ze voor aanvang van het project al nauwelijks/niet waren ingelicht over het project of eventuele verwachtingen naar hen toe. De commissie bestaat nu uit die 3 mensen die wel betrokken waren vanaf het begin, met daarnaast nog iemand uit de lokale gemeenschap van Geraardsbergen.

Leerpunt: alvorens een pionier zijn werkzaamheden aanvangt, is het belangrijk dat de begeleiding goed op orde is, niet alleen op papier. Is er genoeg begeleiding? Weten de mensen in de begeleidingsgroep wat van hen wordt verwacht? Begrijpen zij wat pionieren betekent en staan zij daarachter? Weet de pionier wat hij kan verwachten van zijn begeleidingsgroep?

Als het gaat om de bestuursraad was het niet anders. Als beginnend pionier weet je nog niet hoe het allemaal te werk gaat in België, en in Geraardsbergen bleek al vrij snel na aanvang van het project dat de bestuursraad weliswaar draaiende werd gehouden, maar dat dit spoedig een ander verhaal zou worden. Om een lang verhaal kort te maken: de pionier mag ook dat werk nu doen.

Een ander probleem wat hieraan raakt is dat pionieren kan begrensd worden door de structuur waarin een bestuursraad noodzakelijk is. In de VPKB wordt een pioniersplek bijna per definitie gebouwd door een overblijfsel van een oude gemeenschap, of zelfs op de brokstukken daarvan.

Dat is eigen aan het systeem in België. Nu zijn er in theorie maar weinig mensen binnen die oude gemeente die iets op pionieren tegen hebben. Tenminste, zolang als het gaat om een nauwe definitie. Pionieren als het nieuw leven inblazen in iets wat (bijna) was overleden. Moeilijker kan het worden als pionieren ook wil zeggen dat je buiten de kerkmuren dingen gaat doen die niet direct te maken lijken te hebben met meer gevulde kerkmuren. Een pionier heeft een dunne lijn te bewandelen tussen het oude en het nieuwe. Voor het bestaan van het project moet de bestuursraad gevuld worden. Om die gevuld te houden moeten de mensen van de lokale gemeenschap die van de vroegere kerk lid waren, zich genoeg betrokken weten om lid te zijn van de bestuursraad. Om hen betrokken te houden, moeten ze in zekere zin ook 'tevreden' zijn. Dat wil zeggen dat al te veel vernieuwing niet mogelijk is, als het een gevaar betekent voor de betrokkenheid van oud-leden. Er kunnen dan wel kansen zijn voor mooie samenwerkingen en projecten op gebied van armoede, integratie, zingeving en cultuur, maar als er ondertussen een gemeenschap is die vooral nog naar de pionier kijkt als de nieuwe dominee die de kerk weer vol moet preken, heb je daar niets aan.

Leerpunt: er moet voor worden gezorgd dat een lokale kerk, in het bijzonder onder hen de mensen die een positie in begeleidingscommissie of kerkenraad gaan vervullen, bewust is van wat de bedoeling is in een pioniersproject. Dat het werk van lange adem is. Dat het loslaten van oude, en het omarmen van nieuwe dingen is. Dat het niet alleen maar 'kom en zie' is maar een beweging naar buiten. Dat er een beweging is van het 'high and above' naar 'Jesus incarnate'. Dat voor bloei van de gemeenschap samenwerking en een open houding naar buiten noodzakelijk zijn.

Pionieren is een eenzaam beroep, alhoewel dit ook geldt voor voorganger zijn. Er is echter in het geval van de pionier geen kerkenraad die (idealiter) ondersteunt. Er is ook geen structuur die voorziet in voldoende mogelijkheden voor spirituele voeding. Zeker omdat de overgrote meerderheid van pioniersplekken naar verwachting (toch zeker in Vlaanderen) vervuld worden door mensen van andere nationaliteit dan de Belgische, is het maar al te gemakkelijk om als pionier spiritueel en emotioneel uitgeput te raken. Persoonlijk neem ik dit gevaar zeer serieus en heb ik in verband hiermee altijd gezocht naar mogelijkheden mijn eigen sociale/spirituele beleving op peil te houden. Zo was voor mij supervisie twee jaar lang een belangrijk traject. En nu komen de pioniers van Geraardsbergen, Aalst en Oostende met enige regelmaat samen om elkaar te bemoedigen en ervaringen te delen.

Leerpunt: wat heeft een toekomstige pionier nodig op spiritueel/sociaal/emotioneel vlak? Hoe kan hierin worden voorzien?

Zo ook heel wat uitdagingen dus. Maar pionieren zal niet mogelijk zijn als we die niet onder ogen willen zien. Als we die wel onder ogen willen zien zullen we naar mijn ervaring ook verrast worden door wat er dan kan gebeuren. Als kerk soms dingen helemaal anders gaan doen is een gewaagde sprong in het diepe, maar we maken die in vertrouwen

Bijdrage VPKB-studievergadering Pionieren 5/9/2017

Door Ernst van Velzen

Het Bijbelhuis – een huis met een blijvende opdracht tot pionieren

Het Bijbelhuis is een huis, waar christenen en moslims zich thuis voelen.

Het Bijbelhuis is een gemeenschap van Christus. Van daaruit kunnen we gastvrij verschillende personen ontvangen en hen dienen. De belangrijkste opdracht is het evangelie te delen. Dat vraagt een open en betrouwbare mentaliteit om (on)bekende mensen te leren kennen. Daaruit ontstaan ook andere activiteiten als zorg, praktische hulp, advies en steun, activiteiten voor de buurt, overleg met scholen en instanties ,...

Het Bijbelhuis kiest voor de wijk 2060 waar ze gevestigd is.

Missie, *agapè*, en ‘serve’ lijken mij drie treffende woorden, die de christelijke gemeente concreet kan vormgeven in elke plaats waar zij aanwezig is. Wat is je verhaal? Hoe toon je de liefde van Christus? Waarmee kun je de mensen dienen en wat mag je dat kosten? Het Bijbelhuis is daar dagelijks mee bezig. Om dat te blijven volhouden is een relatie van afhankelijkheid (geen slaafsheid) en voortdurend gebed zeer nodig, zoals Christus ons heeft geleerd.

Hieronder beschrijf ik 4 actuele voorbeelden, die vragen om een nieuwe weg en een nieuwe aanpak. Dat valt voor mij onder het begrip pionieren en een pioniersmentaliteit vraagt.

Voorbeeld 1: 18 +

Een groep jongeren uit de buurt 2060 Antwerpen (25 personen) komt ruim 7 jaar in het Bijbelhuis en zijn nu tussen de 20- 26 jaar. In 2017 heeft de groep een leeftijd bereikt, waarin ieder zijn eigen weg gaat; trouwen, afstuderen, werken, verhuizen.... Een nieuwe vraag is opgekomen; hoe gaan we verder? Blijven we betrokken op elkaar en samen op God. Of is het goed geweest en laten we elkaar los. Een aantal jongeren wil graag verder. Maar hoe? Momenteel wordt met een aantal van hen nagedacht.

Pionieren: wat willen we met elkaar (leven delen, geloof delen, geloof verdiepen), met wie en door wie en waar.

Voorbeeld 2: vrouwendagen

Het Bijbelhuis organiseert regelmatig vrouwendagen. Graag zouden we andere vrouwen daarbij laten aansluiten. Verschillende pogingen zijn gedaan. Maar cultuurverschillen en verschil in geloof geven daarvoor weinig mogelijkheden. We kozen voor een andere activiteit. Daarvoor is het Bijbelhuis aangepast en is er voor deze activiteit een extra ruimte voorzien.

Pionieren: kiezen voor een andere aanpak en kosten maken.

Voorbeeld 3: Relatie

Niet alle mensen waar we mee verbonden zijn komen trouw naar activiteiten. Dankzij sociale media persoonlijk bezoek of persoonlijke uitnodigingen weten we het contact te onderhouden.

Afspraak is: we organiseren geen activiteit zonder bezoek! Persoonlijke aandacht is wezenlijk voor een mens.

Pionieren: waar ontmoet ik mensen en wat bespreek ik met mensen

Voorbeeld 4: Dopen

Tot 2012 werd er niet gedoopt door het Bijbelhuis. Totdat de vraag kwam van een Koerdische jongen. In overleg met de Christusgemeente werd een verantwoorde manier gevonden. Vanaf die tijd zijn er velen gedoopt! Meesten met een moslimachtergrond en afkomstig uit de Arabische wereld. In samenwerking met de Arabische kerk Brussel en andere Arabische voorgangers in NL en BE.

Pionieren: dopen en lidmaatschap? MBB's (Muslim background believers) begeleiden?

Stadspredikantschap: missionair en diaconaal aanwezig in de stad

(Een reflectie tgv. een brochure over pionieren in de VPKB)

Door Ina Koeman

Organisatie

Ruim 2 jaar geleden zochten de 3 stadskerken in Antwerpen (Antwerpen-Noord, -Zuid, -Oost) en 2 kerken uit de rand (Boechout en Brasschaat) naar een formule hoe zij in de stad aanwezig konden zijn voor mensen in kwetsbare leefsituaties. De kerk bleek niet meer zo gemakkelijk bereikbaar en aanspreekbaar te zijn voor mensen in de rafelrand, de marge van de samenleving. De plaats van de tweede predikant van de VPKB-kerk in de Lange Winkelstraat (Antwerpen-Noord) werd ter beschikking gesteld voor een diaconale- missionaire predikant.

De uitwerking van de opdracht om missionair en diaconaal aanwezig te zijn in de stad, is op telkens weer op andere manieren gebeurd. De uitwerking groeit nl mee met de veranderingen in de stad. Zo was er bv lange tijd gevangenispastoraat een van de ankerpunten, maar dat veranderde op het moment dat er een nieuw decreet kwam ivm. het aalmoezenierschap in gevangenen. Ook had de stadspredikant (samen met het katholieke stadspastoraat) eind jaren negentig en in de beginjaren van de 21^{ste} eeuw een trekkersrol in de interlevensbeschouwelijke dialoog, maar dat veranderde toen de stad deze trekkersrol overnam en er op veel verschillende manieren aandacht ontstond voor deze dialoog.

Eigenlijk verbindt het stadspredikantschap zich vooral om “nieuwe noden en uitdagingen” aan te gaan. De enige vaste verankering lag en ligt al die jaren in het Protestants Sociaal Centrum, dat het perspectief bepaalt van waaruit nieuwe noden en uitdagingen herkend worden als de stadspredikant van daaruit de stad intrekt.

De Commissie Stadspredikant, die bestaat uit 2 vertegenwoordigers per Antwerpse gemeente, een vertegenwoordiger van de Duitstalige gemeente én een vertegenwoordiger van het PSC, begeleidt de stadspredikant in haar/zijn werk.

De tweede predikantsplaats van de VPKB-gemeente Antwerpen-Noord, die ingevuld werd met het werk van de stadspredikant, is per 1 januari 2016 overgedragen aan het Protestants Sociaal Centrum. In deze nieuwe structuur, waarbij de stadspredikant als medewerker staat ingeschreven bij het PSC, is het van groot belang de uitwisseling tussen kerken, PSC en stadspredikant op een transparante manier zichtbaar te houden. Dat vraagt een wederzijdse betrokkenheid en communicatie die zicht geeft wat er in de stad leeft en welke diaconale vragen een uitdaging voor een stadspredikant en de kerk betekenen.

De relatie tussen de kerken en de stadspredikant beperkt zich niet alleen tot de VPKB-gemeenten in het Antwerpse, dus zij die lid zijn van de commissie. Ook de gemeenten van bv Turnhout en Mechelen-Noord, enkele katholieke kerken en 15-18 PKN-gemeenten in Zuid-Nederland hebben een relatie met het PSC via de stadspredikant. Al deze contacten zijn bijzonder belangrijk: ze dragen niet alleen bij aan het werk door collecten en gebed, maar ze dagen ook uit om regelmatig te blijven reflecteren op het werk in de stad in het algemeen en in het PSC-Antwerpen in het bijzonder.

Sterkte: de commissie, die bestaat uit leden van de “dragende” kerken garandeert de organische band met deze kerken en zorgt ervoor dat het kerkelijk verband zichtbaar blijft

Zwakte: de kerkelijke leden van de commissie staan vaak te ver weg van wat er in de stad gebeurt, kunnen niet altijd mee met de veranderingen in de stad en kunnen daarom soms moeilijk de stadspredikant in zijn/haar werk volgen

Uitdaging: de stadspredikant moet zo goed mogelijk helder maken welke veranderingen er aan de orde zijn, waar die vandaan komen en waarom er dus een verschuiving in het werk nodig is (en daarin ook “gestuurd” willen worden)

Valkuil: omdat er vaak een kloof tussen de werkelijkheid van de commissieleden/bestuursleden (PSC) en de werkelijkheid, die de stadspredikant betreedt aan de hand van “de armen”, wordt de kloof te gauw bevestigd en voelt de stadspredikant zich onbegrepen, of gaat zij/hij gewoon haar/zijn eigen gang (waardoor de kloof verwijdt)

Werk – taken en relaties met de kerken

Door de jaren heen is al vastgesteld dat een stadspredikant meer uitdagingen tegen komt dan in een agenda vertaald kunnen worden. Een beetje sturing is daarom ook op zijn plaats om het allemaal haalbaar en menselijk te houden. Zij of hij moet dan ook beroep kunnen doen op de verschillende kerken die het werk ondersteunen en zo nu en dan mee op de kar springen als dit nodig is. Dit kan via de commissie, maar ook via de collega-predikanten en/of kerkenraden.

De kerken mogen dan ook weten dat zij beroep kunnen doen op de stadspredikant als zij met een concrete (hulp)vraag zitten. De ervaring die opgedaan wordt in deze wederkerige diaconale werkwijze wordt gedeeld en doorgegeven via kerkdiensten (contractueel 2x pj bij de gemeenten in het Antwerpse), vormingsmomenten, kerkbladen, werkverslagen, sociale media... aan anderen: kerken, sociale initiatieven, vrijwilligers.

Sterkte: een go-between tussen kerken en PSC maakt de relatie tussen de kerken en het PSC steviger en “onontkooombaarder” (PSC staat hier voor het werk met mensen in de rafelrand)

Zwakte: omdat de rafelrand nu eenmaal niet het damasten tafelkleed is en de kerken zich daaraan nog vaak te goed doen, ondanks het feit dat er ook binnen hun deuren mensen uit de rafelrand zitten (b.v. vluchtelingen), wordt de go-between soms in een bepaalde hoek gezet waardoor de relatie onder spanning komt te staan

Uitdaging: Helder, eerlijk, accuraat en aan de hand van mensen in de rafelrand en op vragen ingaan en zorgen dat er in een agenda lege vlakken zijn die door de straat of door de eerlijke vragen van kerken ingevuld kunnen worden.

Valkuil: het PSC kan gebruikt als doekje voor het bloedende diaconaat van kerken

Werk – taken in en vanuit het PSC

Hieronder beschrijft de huidige stadspredikant enkele heel concrete taken.

In PSC Open Huis werkt de stadspredikant mee in Werkgroep Verzet-je, dat is de groep waarin de leden van Open Huis werken aan hun projecten en thema's. Elke tweede en vierde woensdag van de maand komen we samen. Wij focussen ons vooral op het thema armoede & gezondheid. De meeste leden van deze groep zijn senioren. Mijn taak bestaat vooral uit het nauwkeurig opschrijven wat er gebeurt en wat de mensen zeggen. Ik ben thuis vaak een halve dag bezig met de uitwerking. Ik vind dit een bijzonder werk, ik leer elke keer weer nieuwe zaken van de mensen-in-armoede.

Uit deze werkgroep komen soms ook andere ideeën en opdrachten voort: zo was ik van april 2015 tot november 2016 betrokken bij het project rond armoede en dementie.

Elke derde woensdag van de maand doe ik de Bijbelbabbel. Op vraag van enkele mensen van onze groep startten we daar zo'n vier jaar geleden mee. De verhalen zijn voor enkele mensen totaal nieuw. Ik vind het bijzonder spannend om met deze groep van mensen-in-armoede deze weg te gaan: de uitweg uit wat knelt en verslaaft, bevrijding, opstanding...

In het PSC Antwerpen, waar ik nu de enige betaalde medewerker ben, en waarin verder vrijwilligers werken, werk ik vooral rond het onderwerp presentie.

Elke vrijdagnamiddag ben ik aanwezig in het onthaal, waar mensen binnenkomen voor van alles en nog wat. Een aantal van hen komt omdat ze een afspraak hebben met een hulpverlener van het ACM, anderen om papieren te laten lezen, in te vullen, te versturen. Weer anderen hebben vragen en willen graag wat langer praten, anderen komen gewoon binnen voor een tas koffie en thee en bijbehorende warmte. Ik ben 'present' en praat met mensen die dat willen. Dat kunnen bezoekers zijn, maar ook mensen van het team of vrijwilligers.

In dit kader wil ik ook de huisbezoeken noemen, die ik regelmatig doe bij een aantal van de (vroegere) bezoekers. Soms iedere maand, soms met een langere tussenpoos. Presentie betekent ook trouw zijn, tijd hebben, luisteren...

Het gaat altijd om empowerment, om de krachten, die ieder mens bezit op te delven als die ondergesneeuwd zijn.

Verder ondersteun ik een aantal vrijwilligers als coach of mentor. Ook bereid ik samen met de coördinator van ACM en de verantwoordelijke van het onthaal de vrijwilligersvergadering voor, die elke eerste woensdag van de maand doorgaat. Meestal zit ik die voor. Verder zijn er verschillende werkgroepen, waaraan ik meewerk, bv de voorbereidingsgroep van het jaarlijkse Kerstfeest.

Als er nieuwe projecten in creatieve geesten ontstaan, die niet direct onder het algemeen welzijnswerk en bijbehorende subsidies kunnen vallen, dan zoek ik samen met hen naar kerkelijke fondsen, die eventueel soelaas kunnen bieden. De opvolging en correspondentie hierrond vragen genoeg van mijn tijd.

Natuurlijk ben ik ook aanwezig bij de bestuursvergaderingen van het PSC, oorspronkelijk als adviseur, maar tegenwoordig ook als 'werknemer'. Op veel plaatsen vertegenwoordig ik het PSC als beweging, ze noemen mij wel eens: de ambassadeur van het PSC. En dat vind ik fijn, ik hoop altijd dat in onze ambassade heel veel mensen welkom zijn.

Sterkte: je opgenomen voelen in de "gemeenschap van geschokten" zoals ik het PSC soms noem geeft kracht, maakt sterk, doet je vleugels krijgen: samen met de mensen in de rafelrand "lap je het onrecht pootje" – de samenleving (politiek/economisch/menselijk) bekijken vanuit hun perspectief maakt dat jezelf verandert (menselijker, woedender, gevoeliger voor onrecht)

Zwakte: als je teveel opgaat in de groep, dan kan het gebeuren, dat je jezelf verliest, dat je het go-betweenerschap uit het oog verliest, dat je als gesprekspartner voor het middenveld (kerken, politiek etc.) niet goed functioneert

Uitdaging: helder blijven denken, deze wereld te nemen zoals ze is - Karl Barth zei in zijn Tambacher-rede al: "De wereld, zoals ze is, zoals ze ons gegeven is, zullen we (dus) voorlopig heel naïef te nemen hebben en haar te toetsen op haar betrekking tot God".

Dat doen en proberen te doen is een levenslange uitdaging

Valkuil: de wereld van de rafelrand te absoluut stellen en alleen maar als “tegenover” zien, nl. tegenover van de burgerlijke samenleving, terwijl je wel “gebruik” zou kunnen maken van de mensen in bv. de kerken, die zich ook in die rafelrand bevinden

Vorming en begeleiding

Sinds meer dan tien jaar geeft de huidige stadspredikant cursussen en vormingen rond de presentietheorie en –methode. Samen met het katholieke solidariteitspastoraat ontwikkelde ze cursussen en vormingen op maat en leidde ze vele vrijwilligers (en professionelen) de geheimen van de presentiemethode binnen.

Vorming wordt ook maandelijks voorzien voor de vrijwilligers die via het PSC meedoen in de werking van het onthaal in het ACM, in de Vrouwenwerking en in de Jongerenwerking. In de stad zijn verschillende groepen en netwerken die haar weten te vinden voor verschillende thema's, variërend tussen Bijbelgroepen, armoedebestrijding, migratie, racisme, interlevensbeschouwelijke dialoog...

Een aantal jaren geleden volgde de stadspredikant een opleiding voor supervisor in het pastorale werk. Deze deskundigheid en de ervaring, die ze er ondertussen mee heeft opgedaan, wordt ingezet voor het werk, zowel in het PSC als daarbuiten.

Er zijn verschillende intervisiegroepjes, die ze begeleidt. Deze zijn meestal voortgekomen uit de cursussen presentie. In het PSC begeleidt ze een aantal vrijwilligers op individuele basis, wat telkens weer verrassende effecten geeft en goed blijkt te zijn voor de samenwerking.

Ook wordt ze door de opleiding ‘pastoraal handelen’ van het bisdom Antwerpen regelmatig gevraagd supervisor te zijn voor één van de studenten.

De toekomst zal liggen in de beweging die het Protestants Sociaal Centrum wil zijn.

Het werk zal zich richten op “helpen wie geen helper heeft” en zal gebeuren vanuit de presentiemethodiek. Deze methodiek zal steeds kritisch bekeken worden: zij mag er niet voor zorgen dat emancipatie, politieke actie en maatschappijanalyse ondergesneeuwd raken.

De stellingen die het PSC onlangs aan de kerkdeur in de Lange Winkelstraat timmerde zijn voor de komende jaren een grote uitdaging.

Sterkte: begeleiding en vorming zijn voor de stadspredikant zelf een grote kans om telkens opnieuw te reflecteren op het dagdagelijkse werk en dit zo goed mogelijk te delen met hen, die het aanbelangt

Zwakte: de ontwikkelde cursussen zijn vaak zo verbonden met lange ervaring dat het moeilijk is om die zomaar door te geven aan een evt opvolger, die zal een eigen kader moeten vinden

Uitdaging: Reflecteren, theologiseren, socialiseren... een blijvende opdracht

Valkuil: te weinig tijd maken voor werkontwikkeling en teren op gestolde kennis/ervaring

Tot slot

Lilla Watson werd in 1940 geboren in Australië. Zij is Aboriginal (Muri). Antropoloog, artiest, kenner van Aboriginal- epistemologie. Graag citeer ik haar:

“Als je bent gekomen om mij te helpen, verspil je je tijd.

Maar als je bent gekomen omdat jouw bevrijding is verbonden met de mijne, laten we dan samen werken!”

In het Urban Mission werk, of Presentiewerk, is het soms verleidelijk om toch weer de “helper” uit te hangen. Alsof jezelf de betere bent en de ander het goed getroffen heeft met jou. Lilla Watson helpt mij om op het moment, dat de verleiding groot is, weer even een pas op de plaats te maken. Om weer even te weten waar ik sta. Onder dezelfde hemelboog, met de voeten in dezelfde aarde.

En het is soms lastig: je bevrijding verbonden weten zijn met die van de ander. Een bevrijding die telkens opnieuw wordt losgemaakt door de ontmoeting, door het gelaat, door de liefde... Jouw en haar/zijn bevrijding. Ze kunnen niet zonder elkaar.

Presentiewerk is niet zoetsappig of pietluttig. Is ook maatschappelijk en politiek niet zonder betekenis. Ze helpt mensen rechttop, is emancipatorisch, geeft kracht, hoop... Voor beide partijen! Presentiewerk is een ambacht waarin creativiteit en hard labeur met elkaar strijden.

Als dominee sta ik erin met mijn twee voeten. Zolang ik ademhaal, denk ik. Zolang de genade duurt. En – als ik het goed heb – is die voor eeuwig.

Sterkte: als stadspredikant ben je je eigen instrument - gedrevenheid, weten van gedragenheid brengt mensen ver – je kunt veel doen in je leven –

Zwakte: als stadspredikant ben je je eigen instrument – het werk kan té persoonlijk worden –

Uitdaging: Blijf lezen – laat een feedbackgroep kritische vragen stellen – in contact met mensen blijven – regelmatig exposure doen

Valkuil: de identificering met de job is geen uitzondering en wel lastig (zeker voor hen die met je samenwerken) – de kans dat je op gestolde ervaring drijft is niet klein....

Urban Mission, wat is dat eigenlijk?

Door Ina Koeman

Ontstaan van UM

Urban Mission ontstond op het einde van de negentiende eeuw, toen mensen (pastores en anderen) uit kerken weg stapten om zich in de achterstandswijken van grote steden te solidariseren met 'vergeten mensen op vergeten plekken'. New York, enkele grote Aziatische steden... Er groeide iets. NI solidariteit. Erbij zijn. Niet opgeven.

Door de oecumenische beweging in het begin van de twintigste eeuw werden de ervaringen van UM opgevest en meegenomen. Later ontstond er in de Wereldraad van Kerken een aparte desk UM.

In Europa werd UM eigenlijk veel meer vanuit de eerste pogingen om arbeiders samen te brengen (Industrial Mission) geboren en ontdekt.

Lange tijd bestond er een Europees Netwerk ECG: European Contact Group on Urban, Industrial en Rural Mission.

"Het belangrijkste kenmerk van het Urban Mission werk is dat mensen in de marge van de samenleving, die in hun bestaan bedreigd worden, centraal staan. De pastores en vrijwilligers van het Netwerk hebben geleerd door hun presentie op straat, in een ontmoetingsruimte of bij mensen thuis, betrouwbaar en nabij te zijn. Door hun aanwezigheid bouwen zij een relatie op met mensen, ze trekken vaak mee in levensverhalen, ze stellen zich open voor vragen en behoeften van mensen die zij ontmoeten en zijn solidair. Ze zijn erin slechte, maar ook in goede tijden."

Weg van UM-ers

De hardheid van het leven haalde die werkers wel in.

De eerste verbondenheid, het christelijk motief, de eigen biografie, de natuurlijke bondgenoten zoals bv de kerken... ze hadden er niet veel meer mee. Ze werden een tegendraadse stem tegen wil en dank. Ontdekten dat ze niet langer enkel de hoop op een positieve ontvangst van de armen, de asielzoekers, de migranten etc... moesten leggen bij de lokale kerkgemeenschappen.

Samen met andersgelovigen werden ze "mensen van de weg". De weg, die hen het vaderhuis deed verlaten. De weg, die de christelijke, lieve zuil deed barsten en hen een nieuwe open geest gaf. En daar bleef het niet bij. Niet alleen andersgelovige bondgenoten in de groep, maar vooral de armen, vluchtelingen en ontheemden zelf, werden hun bondgenoten, leerden hen nog dieper wat solidariteit in concreto inhield.

Herman IJerman, een collega in Rotterdam noemde zijn weg in UM vaak een enkele reis.... Vaak lukt het niet om terug te keren naar het kerkelijke gedachtegoed, noch naar een kerkelijke gemeente.

Met wie nu eigenlijk?

Mensen in de rafelrand van de samenleving, de 'sociaal-overbodigen' zoals Andries Baart die noemt, worden meestal vanuit een tekort getekend.

Ze hebben te weinig, kunnen te weinig, hebben te weinig kansen... te slechte woning, te vaak ziekte, te...kort... om mee te doen – te tellen – in de burgerlijke samenleving.

De kringloop van de armoede zien we het duidelijkst bij de harde kern van mensen die van generatie op generatie arm zijn. Maar we merken dat meer en meer mensen in de kringloop terecht komen: langdurig werklozen, alleenstaande ouders met kinderen, oudere mensen met een te klein pensioen, gehandicapten, vluchtelingen... Deze mensen noemen we bestaansonzeker omdat hun inkomen te klein is om te kunnen leven in welzijn. Als die bestaansonzekerheid blijft duren hebben ze geen middelen meer om voor zichzelf en hun kinderen een toekomst uit te bouwen. Daardoor krijgen hun kinderen minder kansen en is de kans zeer groot dat ook zij later bestaansonzeker worden. Zo komen ook zij in de kringloop terecht.

Eén van de meest algemene vooroordelen over armen is dat ze zich in die situatie bevinden omdat ze dat willen of omdat ze niet hard genoeg werken – wat inhoudt dat ze lui en onverantwoordelijk zijn. Dat is een manier om de armen volledig met de verantwoordelijkheid voor hun situatie op te zadelen. Het laat vermoeden dat een maatschappij niet verantwoordelijk voor hen zou zijn en dat ze niets voor hen kan doen. Deze aanpak gaat niet samen met een cultuur van mensenrechten, omdat het de mensen die zichzelf uitgesloten zien, de kans ontnemt om waardig te leven en hun rechten uit te oefenen.

Armoede is relatief en tevens functioneel voor de samenleving. De gegoeden ontlene hun welvaart immers voor een groot deel aan het feit dat anderen arm zijn. Wie zou bijvoorbeeld nog bereid zijn 'vuil werk' te doen, wanneer armoede niet om de hoek zou dreigen? Zoals zij zich vandaag ontwikkelt, heeft armoede bovendien vooral te maken met krachten die de samenleving in een richting sturen die voor de armen ongunstig is. Zo ondergaat de samenleving voortdurende en snelle sociale, technologische en informatieve veranderingen. Daardoor worden opleiding en kennis almaar belangrijker en komt bijgevolg ook de toegangsdrempel voor heel wat jobs en maatschappelijke voorzieningen steeds hoger te liggen. Ook andere veranderingen voeden een toenemende tendens van sociale uitsluiting. Door het alsmat verder uiteenvallen van de samenleving in steeds kleinere eenheden, verbrokkelen de sociale netwerken die vroeger nog enige geborgenheid boden.

Arm gemaakten/geraakten die werken aan hun emancipatie (wat UM beoogd) komen daartegen in opstand, leggen zich niet langer neer bij de zgn. feiten oftewel het fake news.

Armoede wordt georganiseerd door de geglobaliseerde vrije markt.

In UM is vooral de laatste conclusie een zware hinderpaal om de kerken te blijven betrekken: zolang armen zielig zijn kunnen ze nog 'bediaconied' worden, maar waar er kennis en deskundigheid, empowerment en emancipatie (theologisch gezegd 'opstanding'), ontstaat en de arme dus een gesprekspartner wordt, is het vaak veel moeilijker.

Intermezzo: Een Bijbelstudie binnen UM/IM

Paul Skirrow (een anglicaanse priester uit Liverpool – nu met pensioen) leest met (meestal ontslagen) arbeiders de Bijbel (zoals ik dat doe met arm gemaakte mensen).

Hij heeft van de uitleg die de arbeiders gaven aan het Evangelie naar Mattheus een e-book gemaakt. Als voorbeeld gebruik ik Mattheüs 25:14-30 - "De gelijkenis van de talenten".

In het e-book lezen we:

"De betekenis van deze gelijkenis is al eeuwen duidelijk: doe je best met wat God je gegeven heeft en je beloning zal passend zijn.

Als je je best niet doet en dus je talenten niet of verkeerd gebruikt, dan kom je terecht in de buitenste duisternis, waar het gewezen en het tandengeknars zijn.

Aan deze uitleg hebben de kerkmensen vaak genoeg om zich (opnieuw) in te zetten en hun goede-werken-uit-dankbaarheid, of – erger nog – om hun werk binnen de (kapitalistische) structuur van onze samenleving weer met vernieuwd elan te doen en goed op hun centen en hun gezin te passen. "Want aan al diegenen die hebben, zal meer worden gegeven, en zij zullen overvloedig hebben. Maar wie niet heeft, zelfs wat zij hebben, zal hen afgenomen worden". (Het laatste is het beroemde 'Mattheus-effect'. En dat werkt in onze maatschappij).

De (ontslagen) arbeiders in Liverpool, verstonden de gelijkenis helemaal anders.

Zij zeiden: "Dit is ons leven. Dit is hoe het is en zoals het altijd is. We hebben niets, maar zelfs het weinige dat we hebben, gaat verloren door het systeem waarin we leven. We moeten meer betalen in onze winkels. Vervoer is hier niet goed. Krijgen geen leningen. Kunnen ons niet verzekeren... Zo gaat het echt (het Mattheuseffect!)

Samen ontdekten ze al lezend het volgende:

De man die op reis gaat, is zeer rijk.

Hij heeft veel geld om aan zijn slaven toe te vertrouwen, die erop gericht zijn rijkdom op winstgevende wijze te beheren, terwijl de eigenaar afwezig is.

Naarmate het verhaal zich ontwikkelt in zijn uitwisseling met de derde slaaf, wordt de heer beschouwd als hard. Het is een beschrijving van een harde, gemene man.

De dialoog laat ook zien hoe de man zo rijk werd.

Hij wordt beschuldigd door de derde slaaf om te oogsten waar hij niet zaait. De heer gaat niet op de kritiek in, maar noemt de slaaf meteen een luie en slechte slaaf.

Met andere woorden: hij geeft toe dat hij een dief is, hij neemt wat niet van hem is.

Hij laat anderen werken en produceren, en dan neemt hij de vrucht van hun arbeid voor zichzelf. Hij doet dit zelfs op legale wijze.

Hij is krachtig genoeg om te nemen wat hij wil, en de wet en het systeem laten het toe.

Het is opmerkelijk dat deze man slaven heeft. In de wereld van Mattheus hadden alleen de Romeinen slaven. Ze werden gezien als slechte mannen.

In de wereld van Jezus wordt een rijke man met slaven automatisch als slecht beschouwd. Ten slotte, om vast te stellen welk soort mens deze man is, is het de moeite waard om zijn houding ten opzichte van de derde slaaf te onderzoeken. Hij beschrijft hem als slecht en lui (vers 26) en waardeloos. (vers 30.) achreios betekent eigenlijk "nutteloos": de slaaf heeft voor hem geen geld verdiend.

Deze man is iemand die anderen ziet als instrumenten, mechanische gereedschappen, nuttig of nutteloos in het nastreven van zijn persoonlijke winst.

Dit is geen man die gezien moet worden als God, ondanks de vele commentaren - alle commentaren min of meer - die dit inzicht staven.

In feite wordt hij door Jezus afgebeeld als een hard, gemeen, vals mens, die de menselijke waarde van anderen niet erkennen, alleen als winstmachines.

Hij is niet God.

Wat zou een dergelijke uitleg doen in de kerk?

Er volgt nog een groot stuk over de drie slaven zelf... hoe zij slaaf geworden zijn (vgl. Nehemia 5:1-19) en uiteindelijk de boerengemeenschap, waaruit zij zijn voortgekomen, plukken ten voordele van de baas.

In deze gelijkenis onthult Jezus de manier waarop de wereld werkt, of wordt geregeerd, nl zodanig dat de rijken hun rijkdom verhogen.

Merk op dat de 2 slaven die geld verdienden, "grotere verantwoordelijkheid" kregen, wat betekent meer werk doen om het bezit van de rijke man te vermeerderen. Ze zouden zich dus nog meer moeten inspannen en hun eigen gemeenschap nog meer onder druk moeten zetten. De eisen waaraan ze moeten voldoen, zouden groter worden, waardoor hun gevoel van onzekerheid zou toenemen.

De grondeigenaar was afhankelijk van de slaven die tegenover elkaar stonden, elkaar beconcurrerden en in het systeem werkten, en op die manier de andere boeren verarmden om zichzelf (en vooral de baas) rijker te maken.

Wat is in de gelijkenis de rol van de derde slaaf?

Hij weigerde deel te nemen.

Hij weigerde deel te zijn van de economische orde die systematisch van de boeren stal ten gunste van de rijke grondeigenaars.

Hij heeft de keuze gemaakt om solidariteit met de arme mensen uit te spreken waarvan hij ooit deel was geweest. Hij bood weerstand tegen de normen van de economie en de eisen van de rijke man.

Let op de woorden van de derde slaaf: "Hier heb je wat van jou is." (vers 25) Met andere woorden, deze som is niet toegevoegd aan wat de anderen hebben verzameld.

Het contrast in Mattheus 25:14-30 is groot, enerzijds is daar de slaaf die weigert zijn gemeenschap pijn te doen en anderzijds is daar de verleiding van de slaven die de corruptie van de meester steunen. Die twee slaven blijven voorlopig hun plaats in het systeem behouden. De derde slaaf betaalt de prijs door in de buitenste duisternis gegooid te worden, waar er geweent is en tandengeknars.

Dat geeft een idee van hoe de huidige context vragen stelt over de passage. In plaats van een simpele analogie over een God die ons van ons houdt om ons best te doen, hebben we een gelijkenis die goed is geworteld in het leven van de boeren van Galilea en die kritische vragen brengt over wat er gewoon en eerlijk is en hoe we het leven vandaag organiseren."

Ik heb deze uitleg hierboven zo omstandig geciteerd omdat het m.i. het verschil laat zien tussen UM en pionieren om een nieuwe kerkgemeenschap op te zetten.

UM blijft ter plekke, zoekt de mensen waar zij zijn, haalt samen met hen de krachten naar boven die al in hen zijn (*empowerment*). Dat dat tot gemeenschap kan leiden is zeker niet onmogelijk en zelfs wenselijk, dat dat persé een 'kerkelijke gemeenschap' zou worden wens ik voorlopig te betwijfelen.

Nogmaals UM

De basisgedachte van Urban/Industrial Mission, om aandacht te schenken aan de levensverhalen van mensen, is buitengewoon belangrijk.

De vraag is: hoe willen wij met mensen werken? De oude zekerheden zijn niet meer geloofwaardig. Waar halen we de nieuwe zekerheden vandaan?

Zij zullen nieuwe identiteiten en nieuwe verhalen moeten maken, wij mogen daar misschien bij zijn.

En zo mikken we als het ware op de vernieuwing van politiek in de breedste zin en misschien zelfs op vernieuwing van de kerken (die ook instellingen in crisis zijn).

Deze beweging gaat dan echter van "buiten naar binnen"...

Van de periferie naar het midden, van de rafelrand naar het keurige damasten tafelkleed. Dat is de richting van de beweging, die kerken en andere instellingen misschien veranderen kan.

Tot nu toe lijkt het bij pionieren op een andere richting, nl die van “binnen naar buiten”... De kerk zet zich dan buiten haar muren, maar het is nog niet verzekerd dat ze haar oren op een andere manier gaat gebruiken.

Eigenlijk vraagt de beweging van UM om alles wat je zelf gelooft, denkt, voelt voorlopig op te schorten. En zo – hopelijk vrij – de wereld van de armen te leren kennen. Zonder deze meteen in te kaderen, om te buigen in wat voor de kerk “vertrouwd en goed” is., Eerst de naaktheid ervaren. De grauwheid, hardheid én vrolijkheid van de rafelrand, zonder die te vangen in woorden en begrippen die voor de kerk heilig zijn.

Deze beweging doet pijn. Zet je in de kou. Doet je worstelen met alles wat je ooit hebt geleerd, hebt geloofd en je eigen hebt gemaakt.

Tot slot

Mensen die in UM werk betrokken zijn moeten een soort schok ervaren.

De UM-werkers bouwen aan een “gemeenschap van geschokten”. Het gaat om hen die verzwegen worden door de heersende ideologie, de dominante verhalen.

Het werk van UM is daarom een theologisch project, niet bezig met “iets te vertellen aan iemand”, niet bezig met de identiteit van de kerk of de kerkelijke gemeenschap, maar allereerst bezig met “de ander”.

Het is het project van luisteren, onderscheiden, bouwen van een gemeenschap met diversiteit in ras, geslacht, geloof,...en van het vinden van de eigen identiteit vanuit die gemeenschap.

Vanuit die gemeenschap kunnen er op den duur verhalen te vertellen zijn en kunnen er misschien momenten komen van feesten en vieren!

Als zulk vieren dan ten langen leste gezegend wordt door de kerk, kan dat mooi zijn, maar dat is geen vereiste. Wat een verschil met pionieren met als doel een nieuwe kerk op te richten!

Met dank aan:

Paul Skirrow (GB)

Bob ter Haar (NL)

Tony Addy (Oostenrijk)

Andries Baart (NL)

en

Leen Bosgra (B) (voor de uitdaging!)

Eigentijds kerk-zijn – Plan B Denderregio

(Ook toepasbaar op andere regio's)

Door Marc Loos

Centrumkerk(en)

Het idee is om één of twee centrumkerken per regio te nemen als uitgangspunt. (Een op drie – twee op vier bestaande kerkjes, naargelang de situaties).

Dit wil zeggen: Levensvatbare kerken creëren of verder uitbouwen, waar - leren, viëren en dienen - op een geïntegreerde manier centraal staan. Waar de 'sacramenten' worden bediend door een predikant/kerkenraad en de verankering binnen de algehele kerk verzekerd is volgens het 'presbytero-synodaal systeem'.

Kerken met een (ver)breed draagvlak van mensen voor kerk- en bestuursraad, zodat er voldoende mensen zijn en er doorstroming in ambten en functies kan plaatsvinden en deze niet levenslang door dezelfde enkelingen móeten uitgeoefend worden (zo wordt het niet zelden ervaren).

Dit voorkomt scheefgroei en bevordert sterk een gezonde kerkstructuur en werksfeer en geest. Lokale bestuursraden kunnen in stand worden gehouden i.v.m. erkenning, als onderafdeling van de centrumkerk (zij worden mee gedragen door de penningmeester en de bestuursraad van de centrumkerk m.b.t. tot het indienen van financiële stukken bij de plaatselijke overheid. Misschien kan de SR onderhandelen met justitie en hiervoor een 'geregelde/wettelijke' oplossing vinden op ónze maat' (Er is al een afwijking mogelijk m.b.t. het wonen op het grondgebied voor protestantse bestuursraadsleden).

Centrumkerk(en) dus, waar het congregationalistisch (of erger familie – of vriendenclan) idee veel minder kans krijgt. Kerken waar er een ruim(er) publiek kerkt, zodat mensen zich niet vlug in een klein clubje min of meer opgesloten (gevangen) kunnen voelen.

Volk trekt ook volk; jeugd trekt jeugd. Als kerken b.v. weinig of geen kinderen/ jongeren hebben is het aardsmoeilijk jonge gezinnen of andere jongeren te betrekken, laat staan aan te trekken.

Centrumkerk, een voorafgaandelijke duidelijke beleidskeuze

Dit uitgangspunt van centrumkerk, zoals hierboven kort beschreven, vereist een voorafgaande beleidskeuze van gerichtheid om te vermijden dat mensen blijven hopen/geloven dat toch overal – hoe klein de gemeentes ook - zij zullen kunnen blijven bestaan en er stiekem op de achtergrond andere wensen/motieven/doelen blijven spelen. Die dan vervolgens weer struikelstenen worden voor nieuwe vormen van samen kerk-zijn. En ook om te voorkomen dat iedere plek toch maar weer zijn eigen predikant blijft zoeken en ergens, waar ook ter wereld, vandaan blijft halen.

Om tot een dergelijke keuze te komen die breed gedragen wordt, moet er een groei- (tot volwassen kerkmentaliteit) en een leerproces op gang worden gebracht.

Dit proces vraagt in de eerste plaats van de (overblijvende) predikanten een pastorale maar gedecideerde aanpak en begeleiding. Zij moeten daarbij de volle steun van het district en de meerdere kerk genieten.

Er kunnen regionale samenvloeiingsprojecten geïnitieerd worden – een gezamenlijk feest, of gezamenlijk weekend aan zee van mensen uit de regio (dat gebeurt ook al in de Denderregio). Initiatieven organiseren die gemeentes en mensen verbinden met elkaar. Extra ondersteuning en geestelijk, moreel, praktisch en financieel vanuit het district kan helpen om zaken als dit te stimuleren.

Verantwoordelijk kerk-zijn

Het is niet langer verantwoord voor tien man en een paardenkop (excuseer de uitdrukking) alle predikantsposten persé lokaal te willen handhaven.

Het is in deze tijd van ontkerkelijking en besparingen, al lang niet meer te verantwoorden voor onszelf, noch naar de maatschappij en de overheid. Het roept ‘het oordeel’ over onszelf af en dat zou pas een echte afgang betekenen. Bijvoorbeeld het oordeel van de versnelde totale of gedeeltelijke afschaffing van zoveel erkende predikantsplaatsen. Het knaagt aan onze geloofwaardigheid. Wij zouden als kleine kerk bij uitstek een dynamische en flexibele kerk kunnen en moeten zijn en vooruitdenken, ons niet regressief opstellen in deze tijden noch theologisch noch structureel.

Het is niet te denken dat in Vlaanderen de komende decennia nieuwe kerken uit de grond kunnen worden gestampt als er maar een dynamische predikant of kerkelijk werker aan de slag gaat.

Die laatste liggen ook niet voor het oprapen, zeker niet gezien het karig predikantsloon). Op Antwerpen LO is 25 jaar lang met man en macht – evangelisten, evangelisatieteams en campagnes, etc. gewerkt aan een nieuwe gemeente ... een paar jaar geleden was er nauwelijks iets over en werd de zaak opgedoekt – een bezinning/evaluatie over dit debacle vond de Bexstraat en ABL niet nodig!

Satellietplaatsen – posten van centrumkerk(en)

Rond de centrumkerken kan dan met de nu nog bestaande kleine gemeentes in de regio gezocht worden naar een lokale verankering in de vorm van bijbelavonden, serie leerhuisavonden, regelmatige gebedskring of gesprekskring, gerichte of thema-pastorale avonden (rond echtscheiding, zelfdoding, e.a. ethische of politieke kwesties etc.); groot- klein gezamenlijk huisbezoek(en), etc.

Dankzij het vrijkomen van een of meerdere (eventuele gedeeltelijk vrijgekomen predikantsplaatsen) in de regio, kunnen dan plannen worden gesmeed om een kerkelijk werker in te schakelen voor projecten in de centrum- en in de satellietplaatsen rondom. Het kan dan gaan om diaconale-, sociale en/of culturele initiatieven.

Te verkiezen valt om in een netwerkverband met andere christelijke, religieuze of pluralistische reeds bestaande initiatieven ter plaatse samen te werken.

We hoeven niet altijd zelf het wiel weer uit te vinden of in concurrentie te gaan staan met bestaande zaken. Geen energie verspillen, we hebben al hard genoeg nodig voor onze kerkje.

Wat betreft de inzet van vrijgekomen predikantsplaatsen moet ook gekeken worden naar de ruimere noden van de kerk op districts- en (semi)landelijk vlak: bv. wat betreft het groeiend jeugdwerk, het broodnodige vormingswerk, etc.

Eens de nieuwe mentaliteit, beleidskeuze van EK doordringt wordt een verdere doordenking van de mogelijkheden en noden alleen maar makkelijker.

Nieuwe contacten die voortkomen uit het lokale kringenwerk of projectwerk in de centrumkerk(en) en in de posten of satelliet plaatsen, kunnen indien dat gewenst wordt voor kerkelijke bijeenkomsten worden doorverwezen naar de dichtstbijzijnde centrumkerk(en).

'Teamwork' - Samen sterker en efficiënter!

Predikanten en kerkelijk werkers werken samen in teamverband en stemmen de gaven, talenten, interesses, specialisaties onderling op elkaar af en zetten die in al naargelang de mogelijkheden en noden in de regio (district of algehele kerk). Ze versterken elkaar en het geheel: één plus één kan drie worden in dit geval.

Ze hoeven niet allemaal altijd bij alle meerdere vergaderingen aanwezig te zijn en dat is tijdsinst en energiebesparing. Afgevaardigde(n) per regio naar de meerdere vergaderingen moet voldoende zijn. Zo worden ook onze kerkstructuren 'verlicht'.

Ik moet hier even stoppen anders wordt het te lang en leest niemand het nog. Dit verhaal is in één ruk geschreven vanuit het hart en op verzoek van het DB OWVL en is niet allesomvattend bedoeld. Ik zit ook nog met een hoop ideeën voor andere regio's en steden, zoals Gent, met meer dan één kerk, waarvoor er voorlopig nog geen ruimte is. Ik blijf dromen, hopen en bidden. Ik hoop dat jullie meedenken en niet alleen maar afschieten 😊.

Moge de vrede van de Heer in ons zijn en in onze gemeenschappen en moge wij in de 1^e plaats werken voor zijn koninkrijk op aarde en niet voor onze kerk of koninkrijkje.

VPKB AALST OPSTANDINGSKERK

Op zoek naar een missionair kerkelijk werker

Door Marc Loos

Inleiding

In Aalst, met 83.000 inwoners de op een na grootste stad in de provincie Oost-Vlaanderen, bevindt zich een kleine protestantse gemeenschap. Deze gemeenschap is na het afscheid van haar predikant, die een beroep aannam naar de protestantse gemeente te Genk (Limburg), zonder predikant en zonder kerkenraad. Met steun vanuit het district Oost- en West-Vlaanderen van de Verenigde Protestantse Kerk in België (VPKB) is de gemeente op zoek naar een *missionair kerkelijk werker*¹⁸ die op de predikantsplaats aangesteld kan worden. Van deze werker wordt verwacht dat hij/zij - naast de pastorale zorg voor de protestantse gemeenschap en het voorgaan in de erediensten - zich eerst en vooral richt op 'pionieren': verkennen welke mogelijkheden er in de context van de Stad Aalst zich voordoen om in woord en daad 'de blijde boodschap van de heerschappij van Christus en van de bevrijding van de mens te verkondigen' en 'de mensen te dienen in de verzoening, de gerechtigheid en de liefde.'¹⁹ Zo wil de protestantse gemeenschap, ondanks haar kleine omvang, haar van God gegeven roeping niet opgeven en is zij bereid om nieuwe wegen in te slaan.²⁰

Korte geschiedenis

De gemeente is gesticht in 1924 als vrucht van de arbeid vanuit de stads- en landsevangelisatie SILO. Erkenning van de protestantse kerk te Aalst geschiedde bij koninklijk besluit op 29 juli 1963. Een jaar eerder, op 21 september 1962, werd de nieuwgebouwde Opstandings-kerk ingewijd. Tot dan toe hadden de kerkdiensten doorgang gevonden in de pastorie (het 'Evangelie-huis') in de Geraardsbergse-straat, in het zuidelijkste deel van Aalst centrum; het kerkgebouw, met de ingang aan de Dokter André Goffaertstraat, werd destijds vrijwel tegen de achterzijde van de - tegenwoordig grondig gerenoveerde - pastorie gebouwd. Via de



Protestantse Evangelische Kerk van België - sinds 1969 de Protestantse Kerk van België - maakt de Opstandingskerk te Aalst nu deel uit van de Verenigde Protestantse Kerk in België.

¹⁸ Of een predikant met een missionaire opdracht.

¹⁹ Zie *Constitutie VPKB*, Art. 2 - De roeping van de kerk. Naast de twee genoemde elementen rekent dit artikel ook 'de doop te bedienen en de maaltijd des Heren te vieren' tot de roeping van plaatselijke kerk, als nadere uitwerking en concretisering van Art. 1 - Het geloof van de kerk: 'De Verenigde Protestantse Kerk in België heeft als roeping God te verheerlijken en haar hoofd Jezus Christus te belijden als Heer en Redder van de wereld.'

²⁰ Vergelijk: Hoofdstuk 2 - Waarom we niet kunnen ophouden kerk te zijn, in: Erik Borgman, *Waar blijft de kerk: gedachten over opbouw in tijden van afbraak*, Baarn: Adveniat/Antwerpen: Halewijn, 2015, pp 37-56.

Actuele situatieschets

Sinds september 2015 gaan enkel nog op de eerste en derde zondag van de maand kerkdiensten door. Gemiddeld acht tot tien personen bezoeken deze diensten onder leiding van verschillende gastvoorgangers. Sinds december 2015 vindt op de vierde zondag van de maand een gebedsbijeenkomst in de Opstandingskerk plaats, georganiseerd vanuit de VPKB Dendermonde. Hieraan nemen eveneens ongeveer tien mensen uit de protestantse gemeenschap van Aalst deel. Slechts enkele personen leveren een bijdrage in het openen van de kerk, het schenken van koffie, het regelen van gastvoorgangers, de muzikale begeleiding en het verzorgen van de communicatie.



De bestuursraad, verantwoordelijk voor het financieel en materieel beheer van de kerk, kan maar net functioneren. Begin 2016 zijn een nieuwe penningmeester en voorzitter aangewezen naast de zittende secretaris; één bestuurslid moet nog gevonden worden om de bestuursraad op wettige basis te laten functioneren. De vorige penningmeester biedt waar nodig ondersteuning en ook vanuit het district is praktische hulp aan de bestuursraad aangeboden.

Naast de tien regelmatige bezoekers van de kerkdiensten is er een bestand van ongeveer tien adressen of vijftien personen met wie de protestantse gemeenschap in de afgelopen jaren contacten heeft gehad. Veelal betreft dit migranten, maar onder hen zijn ook enkele ouderen die niet meer naar de kerk kunnen komen. De 'vaste kern' heeft het verlangen om als geloofsgemeenschap voort te gaan, maar het ontbreekt aan menskracht om er samen de schouders onder te zetten. De weinige mensen die in de afgelopen jaren hun energie in de kerk staken, zijn toe aan een periode van rust. Dit vraagt van de missionair kerkelijk werker een mentaliteit van 'aanpakken' en fijngevoeligheid om de gemeente nauw bij het pionierswerk te betrekken zonder haar te overvragen.

Visie

De visie dat, zelfs met een marginale gemeenschap, gestalte gegeven kan worden aan de roeping om als kerkruimte te bieden aan 'ontmoeting onder elkaar en met God'²¹ wordt door de gemeente van Aalst gedeeld, zij het dat eerder sprake is van wensen dan van geloven. De noodzaak wordt beleefd en beaamd van het gezamenlijk opnieuw leren roepen: 'Dat onze ogen opengaan!' De Opstandingskerk zal niet gered worden door de kwaliteiten van een gedreven missionair kerkelijk werker - 'tenzij de Geest deze kwaliteiten optilt en ons via elkaar leert om te zien met Gods blik'.²²

²¹ Borgman, *a.w.*, pp 48-50.

²² Borgman, *a.w.*, pp 35-36.

Openheid voor oecumenische samenwerking is niet bij alle gemeenteleden even sterk aanwezig. Voor een geloofwaardig getuigenis is evenwel het bevorderen van zichtbare eenheid van alle christenen in Aalst een voorwaarde.²³ Juist in een oecumenische verbondenheid mag het eigene van de protestantse traditie - accent op geloof, op genade, op de Schrift, op Christus - op een open manier tot uitdrukking komen.



Taakomschrijving

Van de aan te stellen missionair werker wordt allereerst de bereidheid verwacht de pastorie te bewonen. Dat betekent: zichtbaar present zijn in de onmiddellijke omgeving van de Opstandingskerk én 'wortelen' in de Stad Aalst.²⁴ Tot de taken van de missionair kerkelijk werker worden gerekend:

- verkennen van de mogelijkheden om als protestantse kerk invulling te geven aan een zinvolle presentie in de Stad Aalst en/of de wijk waarin de Opstandingskerk zich bevindt²⁵
- aangaan, onderhouden en bevorderen van oecumenische contacten in Aalst
- aangaan, onderhouden en bevorderen van contacten met de plaatselijke overheid en met relevante organisaties in Aalst²⁶
- die activiteiten ontplooiën die passen in de uitkomst van eerdergenoemde verkenning én aansluiten bij de mogelijkheden van de protestantse gemeenschap
- gemeenteleden sensibiliseren voor nieuwe vormen van kerk-zijn en stimuleren om te bidden voor het missionaire werk
- pastorale zorg verlenen aan degenen die tot de protestantse gemeenschap van Aalst behoren
- voorgaan in de erediensten, d.w.z. Woordverkondiging en bediening van de sacramenten²⁷
- bijdrage leveren aan herwinnen van gezond vertrouwen tussen de Opstandingskerk en de VPKB op districts- en nationaal niveau

²³ Vergelijk het gebed van Jezus in Johannes 17,20-21: 'Ik bid niet alleen voor hen, maar voor allen die door hun verkondiging in mij geloven. Laat hen allen één zijn, Vader. Zoals u in mij bent en ik in u, laat hen zo ook in ons zijn, opdat de wereld gelooft dat u mij hebt gezonden.' Zie verder *KERK 2025: Waar een Woord is, is een weg*, p. 11: 'Deze agenda [rond geloof, rond de geloofsgemeenschap en rond de diaconale en maatschappelijke presentie] voor de Protestantse Kerk en haar gemeenten zal ook een oecumenische agenda moeten zijn.'

²⁴ 'Wortelen' is hier bedoeld in de geest van Jeremia 29,4-7: '...Bouw huizen en ga daarin wonen... Bid tot de HEER voor de stad... en zet je in voor haar bloei, want de bloei van de stad is ook jullie bloei.'

²⁵ In de eerste plaats kan hier gedacht worden aan sociale activiteiten (bevorderen van ontmoeting), maar ook diaconale activiteiten (armoedebestrijding, hulp aan vluchtelingen, opkomen voor rechtelozen) en culturele activiteiten (kunstatelier, tentoonstellingen) zijn mogelijk - liefst in een plaatselijk verband van samenwerkende partners.

²⁶ Bijvoorbeeld op vlak van cultuur, welzijn, jongeren, ouderen, etc.

²⁷ Met oog op bediening van de sacramenten zal aan het district OWV gevraagd worden een 'pastorale delegatie' te verlenen.

Tijdbesteding en fasering

Het is aanbevelenswaardig dat de missionair kerkelijk werker een fulltime aanstelling krijgt. Een globale richtlijn voor de gemiddelde werkweek zal zijn: 25-30% werken ten behoeve van de bestaande protestantse gemeenschap, 70-75% 'pionieren'.²⁸ Om het verband van de VPKB beter en sneller te leren kennen doorloopt de missionair kerkelijk werker gedurende het eerste halfjaar na aanstelling een 'integratietraject'.²⁹



Mede met oog op een serieuze aanwerving van competente kandidaten is de contractduur aanvankelijk vijf jaar. De begeleiding van de werker als *persoon* valt onder de verantwoordelijkheid van de Commissie Ambten van de VPKB. De voortgang van het *project* wordt opgevolgd door een regionale begeleidingscommissie, die hiertoe een gedelegeerde verantwoordelijkheid vanwege het districtsbestuur krijgt.³⁰ Regelmatig rapporteert deze 'Begeleidingscommissie Aalst' (BCA) aan het districtsbestuur. Ruim voor het verstrijken van de projectperiode wordt een besluit genomen om al dan niet het project voort te zetten. Leidinggevend bij deze evaluaties is niet zozeer de vraag 'zijn er doelen bereikt?' als wel de vraag 'is er perspectief?'

Regionaal verband

Mede vanwege het huidige ontbreken van een functionerende kerkenraad in Aalst, zal de missionair kerkelijk werker participeren in een regionaal VPKB-team, samen met de predikanten van Denderleeuw en Dendermonde. Elkaar bemoedigen en opscherpen is het primaire doel van dit vormen van een teamverband, een afgeleide doelstelling is onderlinge versterking van de gemeenten in de Denderstreek. Vanaf begin 2016 komen de collega's uit deze regio regelmatig samen; werken aan geestelijke eenheid gaat vóór professionele samenwerking en deskundigheidsbevordering, maar sluit deze beslist niet uit.³¹ Er bestaat aldus slechts een vloeiende grens tussen regionaal collegiaal samenwerkingsverband enerzijds en begeleidingscommissie anderzijds.

Profielchets

We halen hier nogmaals het boek *Waar blijft de kerk* van Erik Borgman aan: 'Om de kerk te leiden, hebben wij (...) mensen nodig die zich kunnen laten optillen tot het niveau van Gods blik, want in die blik ligt onze toekomst. Dat geldt niet alleen voor degenen die door middel van hun ambt als leiders in de kerk zijn aangesteld. Iedereen kan door de heilige Geest worden geroepen om in wat wij doorgaans

²⁸ Een scheidslijn tussen beide werkterreinen is niet altijd even scherp te trekken.

²⁹ Niet te verwarren met de 'integratiestage' die om de twee jaar wordt aangeboden aan nieuwkomende predikanten. Deze stageweek kan onderdeel vormen van het 'integratietraject', maar deze zal pas in het najaar van 2017 plaatsvinden. Het integratietraject, één dag per week gedurende het eerste halfjaar na aanstelling, omvat leerbezoeken op locatie aan alle predikanten/collega's in het district Oost- en West-Vlaanderen.

³⁰ Deze Begeleidingscommissie Aalst (BCA) wordt gevormd door de predikanten/werkers uit de Denderstreek (inclusief Geraardsbergen) en vergadert viermaal per jaar (zie ook voetnoot 13).

³¹ Minimaal viermaal per jaar wordt ook de missionair kerkelijk werker van Geraardsbergen uitgenodigd bij dit regionale teamoverleg. Dan is sprake van een vergadering van de Begeleidingscommissie Aalst, waarin de missionair kerkelijk werker van Aalst kritisch wordt bevraagd over de voortgang van het project. De secretaris van de BCA rapporteert na elke vergadering aan het districtsbestuur.

waarnemen als problemen, de kiemen te zien van de toekomst die God bezig is ons te geven. Het is dit charisma, deze gave van de heilige Geest, die de kerk in de huidige impasse vóór alles nodig heeft. Het lijkt daarom gepast dat we aan het ongeduldig wachten hierop en het smeken en zuchten hierom prioriteit geven. Onze kwaliteiten, de mensen met kwaliteiten die we bij elkaar weten te krijgen, zullen de kerk niet redden – tenzij de Geest deze kwaliteiten optilt en ons via elkaar leert om te zien met Gods blik.³²

Dit vooropstellend, durven we vervolgens toch een profielschets te geven van een missionair kerkelijk werker voor de Protestantse Kerk Aalst. We zoeken een persoon (m/v) of een koppel:

- met een levend geloofsvertrouwen
- met liefde voor alle mensen die de Heer op zijn/haar/hun weg brengt
- met gedrevenheid om het Evangelie in woord en daad door te geven en voor te leven
- met een volhardend karakter (zonder drammerig te zijn)
- met een sterke persoonlijkheid (zonder dominant te zijn)
- met de capaciteit en de wil om open te communiceren
- met de bereidheid om geheim te houden wat vertrouwelijk tot zijn/haar/hun kennis komt
- met een theologische opleiding op bachelor- of masterniveau
- (indien komend vanuit het buitenland) met de wil om in Vlaanderen in te burgeren
- met de gave om mensen vanuit verschillende culturen onderling te verbinden
- met de zorg om anderen - naar hun wil - in te schakelen bij de dienst van de gemeente



³² Borgman, *a.w.*, p. 35.

Her-denken: hoe zijn we een dynamische Kerk gericht op missie?

Een Kerk die getuigt/ een Kerk in missie

Door Marc Rugamba

In een plaatselijke kerk waar de leden hun momenten van glorie konden hebben, is het moment aangebroken, de dingen zijn veranderd en bepaalde invloedrijke personen zijn niet bereid om wat scheefloopt in hun manier van doen te erkennen. Ze behouden liever de status quo en leven in een illusie ten opzichte van de reële impact die ze hebben in de veranderende maatschappij. In deze situatie kan men op een of andere manier constateren dat mensen de verantwoordelijkheid voor de krimpende kerk van zich afschuiven op personen die zich hebben teruggetrokken of die niet meer komen, door te zeggen dat hun kerk steeds openstaat en dat geïnteresseerden maar hebben op te dagen.

In deze situatie, waar de plaatselijke kerk erg bang is voor verandering, overheerst een defensieve ingesteldheid. Het moet ook gezegd dat het kleine aantal resterende leden ouder wordt. Deze leden hebben steeds minder contact met personen die niet naar de Kerk komen. De verantwoordelijken van de gemeenschap menen dat er te veel obstakels zijn om uit de crisis te geraken, eindigen met een negatief zelfbeeld en zien zichzelf niet als een positieve invloed op hun omgeving: men blijft klein als men denkt niet te groeien.

De verantwoordelijken houden zich veel te veel bezig met het materiële aspect van hun ouder wordende gemeenschap, met de overheersende neiging om voorrang te verlenen aan activiteiten, zeker onmisbaar, maar die niet bijdragen aan de groei van de gemeenschap. Nemen we de saamhorigheid en broederschap binnen de gemeenschap als voorbeeld. Deze activiteiten moet men serieus nemen, maar een te grote nadruk leggen op deze dimensies van het christelijke leven kan de gemeenschap hinderen in het zich naar de wereld toe openstellen. Hun tekort aan visie voor de toekomst van de kerk hindert de groei en weerhoudt nieuwe mensen om zich aan te sluiten. Het risico dat men de deuren moet sluiten, wordt onvermijdelijk.

Wat moet men doen als een gemeenschap zich in zo'n situatie bevindt?

Nieuwe vormen van kerk-zijn, die "Fresh Expressions of Church" voorstellen, waar de voorgangers pioniers zijn, vormen die de oplossing?

In de huidige context waar de ontchristelijking op onze kerken in Europa en het hele Westen weegt, wat kunnen wij als leden van deze voortdurend krimpende Kerk doen?

Wat is onze visie op de Kerk op nationaal en lokaal niveau?

Durven we te zeggen dat een visie hebben iets kan veranderen?

Zoals pastor Ric Thorpe anglicaans bisschop van Islington het stelt (zie “Ressources” pour une Eglise des témoins, n.03 avril 2016) EPUdeF.

Het is waar dat mensen verandering niet graag hebben; bewegen is moeilijk!

We weten allemaal dat een organisatie die de mensen in beweging wil zetten hen absoluut een “betere” toekomst moet bieden. Wanneer men een visie heeft, zegt men duidelijk “waar men naar toe gaat” en toont men aan dat het de moeite waard is om de een of andere weg naar verbetering in te slaan, zelfs als de weg bezaaid is met valkuilen en vol met obstakels of lastige omstandigheden. Soms moet men risico’s nemen, want de weg is moeilijk en veeleisend. De visie van een plaatselijke gemeenschap gaat niet vanzelf, zij is gedragen door gebeden (zonder ophouden Gods inspiratie vragen, Hem vragen ons deze visie te tonen).

In deze visie moet de kerk zich vragen stellen over: de huidige leden, hen die men in de nabije toekomst graag als lid zou hebben, het milieu en de sociale context van de kerk, de beleefde noden van hen die rondom wonen, de getuigenis die men wil delen, wat het Evangelie in hun leven kan veranderen, concrete veranderingen die men wil bereiken.

Hiervoor blijft de Bijbel een onuitputtelijke bron voor een visie met als doel het doen heropleven van en het geven van vitaliteit aan onze gemeenschappen. De Handelingen van de Apostelen is een relevant voorbeeld van een evangelisatie in beweging waar we twee Kerken terugvinden: *een klassieke kerk en een nieuwe kerkvorm*. Het is het geval met Jeruzalem en Antiochië. De twee kerken onderstrepen het belang van de bestaande traditie en de vernieuwing in missie. Jeruzalem reikt parallellen aan met de traditionele kerk: een gemeenschap die welkom heet, maar met een toebehoren aan de ontvangen tradities, die vooral in de omgeving evangeliseert.

Antiochië lijkt op een nieuwe kerkvorm die vernieuwt en het traditionele kader overstijgt om zich open te stellen voor missie naar de heidenen toe. De relatie tussen beide gemeenschappen was soms moeilijk, want de nieuwe kerk leek de regels te overschrijden, maar hun dialoog, het wederzijdse respect en de solidariteit lieten de vooruitgang in de missie Gods toe. Men spreekt van een “gemengde economie” (tussen traditie en vernieuwing), dit wil zeggen de relatie tussen de klassieke kerk en nieuwe kerkvormen. De twee gemeenschappen weerspiegelen het samenleven in diversiteit.

Het begin van Handelingen toont een gemeenschap die radicaal van ingesteldheid verandert. In het begin denken de Apostelen simpelweg aan behoud: iemand vinden die Judas kan vervangen, de aantallen behouden en doorgaan zoals voorheen. De komst van de Heilige Geest gooit deze gang van zaken volledig overhoop en stuwt hen naar een ingesteldheid op groei. Ze gaan buiten de muren van Jeruzalem om het Evangelie te verkondigen en 3000 mensen worden gered. Het is een onzinnige ingesteldheid zonder een radicale verandering van perspectief. Ze hebben een nieuwe adem nodig, die van de Heilige Geest, om de dingen anders te bekijken en echt getuigen in missie te worden.

Onze klassieke manieren om het Evangelie te verkondigen volstaan niet meer om de missie van de Kerk die God ons heeft toevertrouwd te verwezenlijken.

Daarom dat we nieuwe vormen van Kerk-zijn we plaats kunnen bieden aan vernieuwing met mensen die een creatieve geest hebben en een visie voor een Kerk van getuigen gericht op missie. Let wel, er bestaat geen archetype voor nieuwe kerkvormen, maar aanpassingen en vindingrijkheden.

Durf ik zeggen dat mijn plaatselijke, klassieke gemeenschap er is voor iedereen? Bij het beantwoorden van deze vraag, dien ik te denken aan een welwillende Kerk gericht op missie om het Evangelie, dat universeel is, te verkondigen. Zich openstellen naar anderen toe en de taal van de mensen gebruiken.

Durft u samen een missionaire dynamiek binnen de VPKB aan? Kom met uw ideeën naar deze Synodedag, gewijd aan de vernieuwing van onze gemeenschappen, om onze Kerk een elan en een nieuwe impuls te geven.

Luik: vorming voor de basis

Door Eefje van der Linden

Deze bijdrage beperkt zich niet tot het pionieren op zich. Eigentijdskerk zijn kan op vele manieren. Pionieren is daar één van. Urbain Mission, Diaconaal-Missionairwerk, Stadspastoraat zijn andere manieren. Deze manieren van kerk-zijn bestaan al in Vlaanderen en kunnen eveneens informatie geven over hoe aansluiting te vinden bij de maatschappij.

De taak van vorming betekent bezig zijn met veranderingsprocessen. Veranderingen vragen doorgaans tijd, gebeuren stapsgewijs door bijvoorbeeld het verkrijgen van inzicht. Veranderingsprocessen stuiten doorgaans op weerstanden. Het is daarom noodzakelijk om bij veranderingsprocessen vooraf in te schatten waar mogelijke weerstanden zich voordoen, en mogelijke stappen voor te bereiden.

Zowel de ideeën van Eigentijds kerk-zijn als van pionieren zullen hoe dan ook samenwerking betekenen met andere VPKB-kerken. De sterk congregationalistische tendens in Vlaamse protestantse gemeenten maakt samenwerking echter niet eenvoudig en allerminst vanzelfsprekend. De volgende studie uit Nederland geeft enig inzicht in de processen die spelen en geeft eveneens aanbevelingen. Hoewel de situatie in Nederland anders is, zijn de uitkomsten zeer herkenbaar. De beschreven regio's in het onderzoek: Zeeuws-Vlaanderen en Noord-Brabant zijn bovendien cultureel nauw verwant. Het blijft niet te min belangrijk om telkens goed te luisteren naar de plaatselijke situatie, context en de beleving van die situatie.

Een interessante studie

Samen werken, samen kerken?

Een kwalitatieve studie naar de betekenis van regionale samenwerking voor plaatselijke protestantse gemeenten door Nadine van Hierden (2010)

Dit onderzoeksverslag brengt in beeld hoe lokale Nederlands protestantse gemeenten die in hun zelfstandig voortbestaan worden bedreigd samenwerking, ook wel clustervorming genoemd, *beleven*. Wanneer gemeenten gaan nadenken over samenwerking, benoemen zij dit vooral in termen van verlies en het opgeven van de eigenheid.³³ Bovendien geven ze aan dat ze bang zijn om hun eigen identiteit te verliezen.

Door een onderscheid te maken tussen de kerk als organisatie en als gemeenschap wordt duidelijk dat er in regionale samenwerking eigenlijk twee argumentatielijnen door elkaar lopen. Rationeel gezien zijn er genoeg argumenten om samenwerking aan te gaan: het geld is bijna op, het aantal kerkgangers loopt terug, de predikant die werkt in verschillende gemeentes. Vanuit de gemeenschap bekeken komt er veel meer emotie bij: dit is ónze kerk! Wij horen in dít dorp! We hebben het samen goed! De gemeenschap is over het algemeen erg naar binnen gericht.

Het zichtbaar maken van wat er leeft op het meest lokale niveau van de kerk, biedt belangrijke aanknopingspunten voor het maken van relevant en gedragen beleid op landelijk niveau om ook andere gemeenten in dit veranderproces te kunnen begeleiden.

Uit de bevindingen blijkt dat gemeenten-samenwerking op praktisch niveau haalbaar, zinvol en handig achten. Verbondenheid op geestelijk niveau lijkt echter voor de meeste gemeenten een onbekende stap te zijn. Vele paradoxen liggen aan dit grootste spanningsveld ten grondslag, waarvan hier enkele.

³³ In deze studie wordt soms gesproken over een kerkbezetting van 15 personen per kerkdienst.

1. Niet goed kunnen benoemen wat „de“ identiteit van de gemeente is, maar deze wel inzetten als weerstand ten aanzien van samenwerking “.
2. Interne verzwakking van het bestuurlijk kader door een overmaat aan verantwoordelijkheidsgevoel – kerkenraadsleden blijven langer hun termijn doen dan de kerkorde voorschrijft, nieuwe ideeën krijgen hierdoor nauwelijks kans.
3. De noodzaak voor en het nut van samenwerking wordt ingezien, maar men heeft moeite om daarin actie te ondernemen: de kerk krimpt, maar samenwerking komt nauwelijks van de grond. Men heeft te veel werk om ook nog in te zetten op samenwerking.
4. Samenwerking enerzijds opgelegd willen krijgen (gestuurd willen worden), anderzijds zelf het proces willen initiëren (vrijgelaten willen worden)
5. Behoud van het verleden is het verlies van de toekomst Tegelijkertijd: Verlies van het verleden is het behoud van de toekomst.

Uit het onderzoek komt naar voren dat er een vicieuze cirkel is. Kleine gemeenten kunnen vaak niet anders dan de blik intern richten vanuit het idee van voort te willen bestaan. Deze intern gerichte blik leidt er echter in de krimpsituatie toe dat samenwerking met andere gemeenten primair wordt beleefd vanuit noodzakelijkheid. Het is een middel dat nodig is om op *termijn* toch zelfstandig te kunnen voortbestaan, uit verlies voor de eigenheid doet men aan grensbewaking. Men wil het proces graag in eigen hand houden en zélf pas over gaan tot samenwerking wanneer het niet meer anders kan.

De landelijke kerk wil dit proces vaak afdwingen maar kan nauwelijks invloed uitoefenen op het vlak van gemeenschapsdynamiek wanneer plaatselijke gemeenten zelf niet het initiatief nemen tot samenwerking. Regelgeving vanuit de Kerkorde, het aanbieden van structuren en modellen of zelfs het verwoorden van eisen ten aanzien van samenwerking biedt mogelijkheden om de urgentie aan te geven maar indien de gemeenschap niet wil meestappen, blijkt het op niets uit te draaien.

Lokale gerichtheid is echter niet alleen maar negatief te duiden: dit biedt ook kansen in het vasthouden van de gemeenschap en het consolideren van netwerken en traditie. Het laat iets zien van de kracht van de gemeenschap, waarin toch ook steeds wordt gepoogd om op nieuwe wijzen de geestelijke identiteit te verdiepen en te ontwikkelen.

Aanbevelingen:

- **Waarborging van en respect voor de eigenheid van de plaatselijke gemeente** is een belangrijke voorwaarde voor samenwerking. Dat geldt voor signatuur, voor de verbondenheid met de plaats, voor de presentie en vormgeving van diensten in de eigen gemeente, voor de financiële middelen, maar ook voor het proces zelf. Daar wil elke gemeente zich in gehoord en erkend voelen.

- **langetermijnvisie ontwikkelen met de nadruk op samenwerking i.p.v. op het voortbestaan.** Dit betekent: 1. identiteit (waaronder eigenheid) benoemen als een uitgangspunt voor de toekomst. 2. Nadenken over samenwerking vanuit argumenten vanuit de gemeenschapsbenadering. Ook de gemeenschap lijdt onder een afnemende slagkracht van het bestuurlijke kader: steeds minder mensen om vacatures in te vullen en activiteiten op te zetten, en uiteindelijk ook steeds minder „gevoelen van gemeenschap“, wanneer de gemeente steeds verder inkrimpt. De organisatiestructuur moet een passende jas zijn.

- **Inzicht verschaffen en benoemen van het proces van samenwerking.** Helderheid verschaffen over het wat het doel is van het proces. Samenwerking hoeft niet per se opheffing te betekenen maar wat dan wel? Regionale ontmoeting tussen de deelnemende gemeenten vormgegeven rond concrete afspraken, een duidelijke vergaderstructuur, met heldere doelstellingen, en een vastomlijnd proces.

Dromen over de toekomst is noodzakelijk maar wordt gezien als tijdverlies omdat het niet concreet genoeg en praktisch genoeg is. Een goede balans is noodzakelijk.

Twee voorbeelden om een begin te maken en bruggen te slaan. Op districtsvergaderingen niet enkel spreken over de leuke en toffe activiteiten, maar ook tenminste één punt benoemen waar er zorgen zijn. Juist deze gedeelde ervaring zorgt voor het herkennen van elkaar.

Ook blijkt men snel bereid om kennis en kunde te delen vooral om de eigen kundigheid te kunnen laten zien, ook dit slaat een mogelijke brug, zonder dat er sprake is van verregerende samenwerking.

- Investing van vorming van begeleiders bij het samenwerkingsproces lijkt in de VPKB noodzakelijk

In Nederland heeft men die expertise al in huis door regiowerkers.

Er zit een belangrijk spanningsveld tussen opleggen enerzijds en vrijlaten anderzijds. Gemeenten zien de rol van buitenstaanders over het algemeen als de middenweg.

Stimuleren dat het van anderen groeit door informatie te geven tot op het laagste nivo. Proces begeleiden door externen met kennis van zaken samen met het nemen kerkordelijke maatregelen waardoor het proces wordt gestimuleerd.

Vormingsactiviteiten

1. Een van de belangrijkste redenen die betrokken gemeentes aangeven om niet voor samenwerking te kiezen is het verlies van identiteit. Identiteit is een lastig begrip dat zowel statische als dynamische kenmerken heeft. De identiteit van een gemeenschap bevat niet alleen een spirituele component maar ook een maatschappelijke dimensie. In traditie, kerkgebouw, de lokale gerichtheid, theologische beelden, context en het vertellen van het eigen verhaal komt dit spanningsveld, zeker voor kerkelijke gemeentes op het platteland, telkens naar voren.

Visieontwikkeling ten aanzien van identiteit is in gemeenten relatief vaak onbekend. Het bestuurlijk kader is er niet zozeer op gericht: *“Het ontbreekt vaak aan een „visionaire cultuur“. De geloofsgemeenschap bestaat „gewoon“ en leeft bij de dag (...) Visieontwikkeling is dan ook een proces dat in bestaande gemeenten (...) zeer bewust moet worden ingezet. Zeker niet ieder zal de waarde van een dergelijk proces onmiddellijk inzien”*. Bovendien ontbreekt het vaak aan tijd.

Actie: kerkenraden en predikanten advies geven en handvatten om op kerkenraadsvergaderingen aandacht te besteden aan visie en bezinning rond identiteit en traditie *Wie en waartoe zijn wij? – wat is onze „geestelijke“ eigenheid?* Zie ook Hendriks terug naar de kern.

De bezinning hierop kan het best in de eigen vertrouwde omgeving plaatsvinden.

2. Kartrekkers van samenwerking hebben een essentiële rol in het verloop van het proces. Kerkenraad en predikant hebben een belangrijke taak als kartrekkers. De manier waarop verantwoordelijkheid wordt georganiseerd en gevoeld, heeft nogal wat consequenties voor de wijze waarop samenwerking wordt ervaren. Tegelijkertijd blijkt samenwerking juist noodzakelijk als gevolg van deze wijze van verantwoordelijkheidsverdeling. Een gebrek aan slagkracht door vermoeidheid en overbelasting lijkt dit echter in de weg te staan.

“de eerste stap zou kunnen zijn dat je van elke kerk die er nu is twee mensen afvaardigt naar een bovenplaatselijke kerkenraad, die bovengemeentelijke kerkenraad laat je alle organisatorische dingen, alle toestanden doen, de anderen hebben hun handen vrij om in hun gemeente gewoon praktisch bezig te zijn. En die hoef je niet in elke kerkenraadsvergadering met allerlei toestanden te belasten die ze ook bespreken in X en Y... kijk de meeste vragen die gesteld worden in de gemeenten dat zijn dezelfde vragen en dezelfde antwoorden zijn ook dezelfde antwoorden”

Het besef dat de kerkelijke gemeente binnen een x aantal jaar anders georganiseerd zal moeten worden om met de krimpende situatie om te gaan is wel aanwezig, maar men weet daar in de meeste gevallen niet goed handen en voeten aan te geven. Juist het grote verantwoordelijkheidsgevoel dat kerkenraadsleden hebben ten aanzien van de eigen gemeente, vergroot de interne gerichtheid. Door plichtsbesef *“rolt het werk in de kerk wel door”*, maar tegelijkertijd krijgt vernieuwing geen kans.

Actie:

Gezamenlijke diensten of een regionale ambtsdragerscursus helpen het proces van grensoverschrijding wel op gang. In de cursus voor ambtsdragers aandacht besteden aan:

- de taak van samenwerking met andere gemeenten. Aandacht ook voor de vaak dubbele rol die kerkenraad en predikant hebben: de gemeente vertegenwoordigen en tevens bereid zijn de samenwerking te promoten bij de achterban. Het blijkt moeilijk om het gewone gemeentelid bewust te maken van de situatie nu en de prognose voor de toekomst. De meesten zien wel dat het kerkbezoek achteruitgaat maar verwachten ook dat het kerkleven door blijft gaan. Hoe blijf je de gemeente serieus nemen en help je de samenwerking vooruit?

- Wat is de eigenheid van de kerk, wat is de verantwoordelijkheid? Wat met verandering?

Aandacht in vorming voor identiteitsbeleving als grensvervaging, grensbewaking en grensoverschrijding. De ervaring van grensvervaging door pluriformiteit maar ook omdat men zelf niet meer kan benoemen wat de identiteit is, wordt vaak beantwoord met grensbewaking 'houden wat je denkt te hebben', terwijl juist grensoverschrijding: de blik naar buiten, voor meer vitaliteit kan zorgen en het herontdekken van de plaats van de kerk. (hervormingsgedachte, om hetzelfde te blijven moet men veranderen).

- kansen om als kerken present te zijn in de samenleving wanneer je meer gaat samenwerken.

Zorgen dat het vertrouwen ontstaat dat buiten hun eigen gesloten geloofsgemeenschap er veel meer is en dat je met elkaar veel meer gestalte kunt geven als je het samen doet.

Gezamenlijke diensten en activiteiten onder de aandacht brengen en delen van opzet en ideeën.

Vooraf bij de presentie in de samenleving zijn er een aantal inspirerende voorbeelden. Het zou de moeite lonen om na te gaan of de stabiele en levendige Vlaamse kerkgemeentes visie en bezinning combineren met grensoverschrijding en dus presentie in de samenleving.

Ook hier wil men vast graag de expertise delen.